

УДК 339.7:336.1

Кваліфікаційна робота: 92 сторінки текстової частини, 7 таблиць, 12 рисунків, 50 літературних джерел.

Міжнародний досвід з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ як основа економічної безпеки держави. Кацаров А.О. Кваліфікаційна робота. Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу. Дубляни, Львівський національний університет природокористування, 2024.

У даній роботі було обґрунтовано необхідність розробки стратегічного плану для зміцнення безпеки країни в контексті ефективного нагляду за фінансово-кредитними установами. Проаналізовано методи та заходи контролю за їх діяльністю, спрямовані на забезпечення належного рівня економічної безпеки.

Проведено аналіз ключових компонентів контролю над фінансово-кредитними установами, викладених у стратегії розвитку фінансового сектору України, та проведено порівняння з методами контролю в інших країнах світу. Визначено відповідність позицій у регулюванні та гарантуванні економічної безпеки фінансово-кредитних установ України міжнародним методам.

Згідно з проведеним аналізом, визначено важливість використання у процесі аналізу та контролю економічної безпеки фінансово-кредитних установ показників якісного характеру та фактору людського впливу. Надано рекомендаційні положення для впровадження в систему контролю економічної стабільності фінансово-кредитних установ в Україні.

Ключові слова: економічна безпека, міжнародний досвід, контроль, моніторинг діяльності, фінансово-кредитна установа.

Анотація

У кваліфікаційній роботі на тему "Міжнародний досвід з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ як основа економічної безпеки держави" розглядаються теоретичні та практичні аспекти контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ у різних країнах світу.

Автор роботи обґрунтовує, що ефективний контроль за діяльністю фінансово-кредитних установ є важливою передумовою забезпечення економічної безпеки держави. Він сприяє захисту прав споживачів фінансових послуг, запобіганню фінансовим кризам та підтримці фінансової стабільності.

У роботі проаналізовано досвід регулювання діяльності фінансово-кредитних установ у таких країнах, як США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Китай та Японія. Автор роботи виділяє спільні та відмінні риси в системах контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ у цих країнах.

На основі проведеного дослідження автор роботи пропонує рекомендації щодо вдосконалення системи контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ в Україні.

Annotation

This qualification paper examines the theoretical and practical aspects of financial institution supervision in different countries around the world. The author argues that effective financial institution supervision is essential for ensuring the economic security of a state. It helps protect the rights of financial service consumers, prevent financial crises, and maintain financial stability.

The paper analyzes the experience of financial institution regulation in countries such as the United States, the United Kingdom, Germany, France, China, and Japan. The author identifies common and distinctive features in the financial institution supervision systems in these countries.

Based on the study, the author makes recommendations for improving the financial institution supervision system in Ukraine.

Keywords: economic security, international experience, control, activity monitoring, financial and credit institution.

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	6
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМ СЕКТОРОМ	11
1.1. Роль фінансово-кредитних установ у формуванні та забезпеченні економічної безпеки	11
1.2. Особливості регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ в Європейському Союзі	19
1.3. Методика дослідження	25
Розділ 2. АНАЛІЗ ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН У СТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ НАГЛЯДУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ	29
2.1. Аналіз ефективних механізмів нагляду та регулювання фінансово-кредитних установ у розвинених країнах	29
2.2. Вивчення міжнародних підходів до протидії фінансовим кризам та їх вплив на економічну безпеку	40
2.3. Аналіз заходів, спрямованих на запобігання корупції в фінансовому секторі, на основі міжнародного досвіду	48
Розділ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ УСТАНОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИМИ УРЯДАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	60
3.1. Створення механізмів з метою запобігання фінансовим кризам та корупції	60
3.2. Впровадження ефективних механізмів контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ	70
3.3. Заходи для забезпечення стабільності фінансового ринку на міжнародному рівні	77
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ завжди лишалося актуальним, оскільки стабільність ринку фінансових послуг прямо впливає на соціально-економічний розвиток країни. Жодна країна не може вповні розраховувати на абсолютну систему захисту фінансово-кредитних установ від різноманітних загроз, навіть при високому економічному та технологічному розвитку. Щодня з'являються нові загрози для стабільності їхньої діяльності, нові спроби завдати шкоди матеріальним та інформаційним цінностям установ.

Для найефективнішого забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ необхідно впровадження оперативних та чітких методів реагування на різноманітні загрози, що супроводжується системою нагляду та регулювання їхньої діяльності. Розгляд цього питання з точки зору вивчення міжнародного досвіду регулювання та нагляду за функціонуванням та забезпеченням економічної безпеки фінансово-кредитних установ є обґрунтованим та важливим.

Актуальні дослідження забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ були проведені визначними науковцями, серед яких можна вказати наступних: Зачосова Н.В., Барановський О.І., Мельник С.І., Яременко С.М., Дудченко Н.В., Онищенко В.О., Худолій Ю.С., Єгоричева С.Б., Птащенко Л.О., Момот Т.В.. Виявлення актуальних тенденцій у цьому контексті створює базу для подальших досліджень та аналізу. Перспективним є також дослідження міжнародного досвіду забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ. Це відкриває можливість адаптації та використання інноваційних підходів, враховуючи глобальні тенденції. Зокрема, це важливо для вдосконалення вітчизняних установ та визначення оптимальних стратегій в умовах змін на світовому рівні.

Тема є надзвичайно актуальною в сучасному світі, оскільки фінансова система визначає ефективність економіки та загальну стабільність країни.

Розвиток міжнародного досвіду у сфері контролю за фінансовими і кредитними установами має велике значення з точки зору забезпечення економічної безпеки країни. Ось кілька аспектів, які підкреслюють актуальність даної теми:

- Глобалізація фінансового ринку. З посиленням глобалізації фінансового ринку збільшується потреба в ефективних міжнародних механізмах контролю. Різноманітні фінансові транзакції та взаємозв'язки вимагають спільних стандартів і підходів до нагляду за діяльністю фінансових установ.
- Запобігання фінансовим кризам. Досвід інших країн може слугувати джерелом важливих уроків для попередження фінансових криз. Активна міжнародна співпраця у сфері нагляду може допомогти вчасно розпізнавати ризики та розробляти заходи для їх уникнення.
- Боротьба з корупцією. Міжнародний обмін досвідом у сфері контролю за фінансовими установами може сприяти боротьбі з корупцією та незаконними фінансовими операціями. Застосування кращих практик та створення ефективних механізмів контролю є ключовими елементами цього процесу.
- Зміни у фінансовій технології. Розвиток фінансових технологій, таких як криптовалюти та блокчейн, створює нові виклики для регуляторів. Міжнародний досвід може допомогти країнам розробляти ефективні стратегії для регулювання цих нововведень та забезпечення безпеки фінансової системи.
- Забезпечення довіри інвесторів. Міжнародний стандарт контролю сприяє збільшенню довіри інвесторів до фінансового ринку конкретної країни. Це може призвести до збільшення привабливості для іноземних інвестицій, що сприяє загальному економічному розвитку.

Отже, вивчення міжнародного досвіду з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ є ключовим елементом формування стійкої та

безпечної економічної системи для будь-якої держави в умовах глобальної економіки.

Мета кваліфікаційної роботи. Метою цієї роботи є дослідження актуального питання забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ. Робота покликана розглянути міжнародний досвід забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ з метою подальшої його адаптації для вітчизняних установ. Аналіз світового досвіду у цьому контексті дозволить ідентифікувати ефективні практики, що можуть бути впроваджені для підвищення стійкості та безпеки фінансового сектору в Україні.

Отже, метою роботи є систематизація та аналіз наявного наукового досвіду, а також вивчення міжнародних підходів до забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ з метою формулювання рекомендацій для подальшого розвитку та вдосконалення системи контролю і нагляду в Україні.

Відповідно до мети дослідження можна сформулювати наступні **завдання**:

- ✓ Проведення детального аналізу міжнародного досвіду забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ.
- ✓ Виділення ключових аспектів та елементів, які можуть бути використані для адаптації у вітчизняних умовах.
- ✓ Визначення основних проблем та ризиків, що впливають на економічну безпеку фінансово-кредитних установ в Україні.
- ✓ Розробка конкретних рекомендацій щодо вдосконалення системи контролю та нагляду на основі здобутого досвіду.
- ✓ Порівняння вітчизняного підходу до забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ зі світовим досвідом.

Об'єкт дослідження. Об'єктом даного дослідження є система економічної безпеки фінансово-кредитних установ.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є питання забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ, включаючи аналіз методів та заходів контролю, їхньої ефективності, а також вивчення

міжнародного досвіду в цій галузі з метою подальшої адаптації для вітчизняних установ.

Методи дослідження. Для дослідження були використані такі методи як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація, моделювання. Зокрема, у дослідженні забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ використовувався літературний аналіз для огляду наукових публікацій відомих науковців у цій галузі. Здійснення емпіричних досліджень включало збір та аналіз статистичних даних з фінансових звітів установ та проведення опитувань фахівців. Аналіз законодавства та нормативних актів дозволив визначити правовий фреймворк, що регулює їхню діяльність. Порівняльний аналіз методів контролю та нагляду у різних країнах допоміг при визначенні найбільш ефективних практик для адаптації у вітчизняних умовах.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна даного дослідження полягає в комплексному підході до аналізу та вивчення питань забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ. Розгляд аспектів економічної безпеки у контексті сучасних викликів та загроз, а також вивчення міжнародного досвіду дозволить виявити інноваційні підходи та ефективні стратегії, які можуть бути впроваджені в українському фінансовому секторі. Зокрема, можна виділити:

- ✚ Розгляд аспектів економічної безпеки фінансово-кредитних установ з використанням інтегрованого підходу, що включає літературний аналіз, емпіричні дослідження та аналіз законодавства. Такий комплексний підхід дозволяє охопити різні аспекти та аспекти проблеми.
- ✚ Спроба адаптації міжнародного досвіду забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ для вітчизняних умов. Аналіз успішних прикладів та інноваційних підходів з інших країн може стати цінним джерелом для розвитку вітчизняних стратегій.
- ✚ Акцент на вивченні сучасних викликів та загроз, які впливають на економічну стабільність фінансово-кредитних установ. Врахування

актуальних аспектів дозволяє створювати більш точні та адаптовані стратегії для забезпечення ефективної безпеки.

Це дослідження може також внести важливий внесок у розробку рекомендацій для вдосконалення системи контролю та нагляду в Україні, враховуючи специфіку національного фінансового ринку та взаємодію з міжнародними стандартами. Аналіз літературних джерел, практичних аспектів та міжнародного досвіду в цій сфері створить нову базу знань та може послужити підґрунтям для подальших наукових досліджень у галузі економічної безпеки та управління фінансово-кредитним сектором.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМ СЕКТОРОМ

1.1. Роль фінансово-кредитних установ у формуванні та забезпеченні економічної безпеки

Політика розвинутих країн характеризується розробкою стратегічних планів для зміцнення економічної безпеки країни, на яку прямо впливає фінансова стійкість та ефективність фінансово-кредитних установ. Розуміючи критичну важливість результатів діяльності цих установ і їхню роль у забезпеченні економічної стабільності, в усіх країнах діють відповідні наглядові органи, які відповідають за контроль за їхньою роботою. Ці країни розглядають фінансово-кредитний сектор як ключовий компонент економічної системи та розробляють стратегії, спрямовані на його покращення та зміцнення. У цьому контексті органи нагляду грають важливу роль у забезпеченні дотримання нормативів, регулювань та стандартів безпеки. Однією з ключових функцій цих органів є забезпечення економічної безпеки через ефективний контроль за діяльністю фінансово-кредитних установ, попередження фінансових криз та впровадження стратегій їхньої стійкості. Враховуючи динамічний характер глобального фінансового середовища, ці країни намагаються постійно адаптувати свої стратегії та політики, реагуючи на зміни в економіці та нові виклики. Такий підхід сприяє утриманню стійкої фінансової системи та міцній економічній безпеці країни в цілому.

В розвинених країнах впроваджується стратегія розвитку фінансового ринку, керована відповідними регулюючими органами, з урахуванням забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ. Ці органи видають рекомендації та встановлюють обов'язкові умови, спрямовані на підтримку стабільності та впорядкування фінансового сектору. Для визначення особливостей контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ проводиться аналіз роботи органів нагляду у різних країнах. Наприклад, Чеський

національний банк здійснює нагляд за фінансовим ринком та його установами. Він активно відстежує розвиток подій та впроваджує нові вимоги, ініціює кроки для їх реалізації та розробляє систему нагляду за фінансовими ринками, яка має чіткі обов'язки та цілі. Чеський національний банк володіє законодавчо визначеною незалежністю у сфері нагляду, дозволяючи вживати заходів до підпорядкованих фінансово-кредитних установ на власний розсуд. Забезпечується організаційні заходи для гарантування незалежності нагляду від будь-якої іншої діяльності, яка може призвести до конфлікту інтересів у його наглядовій роботі.

У наглядовій діяльності враховуються висновки аналізу економічної стабільності фінансово-кредитних установ, які здійснюються в рамках макропруденційної політики. Організація нагляду за діяльністю цих установ структурована таким чином, щоб інформація перетікала безперебійно, а на кожному рівні управління приймалися відповідні рішення. Важливе місце у системі контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ Чехії відводиться питанню уникнення конфлікту інтересів між наглядовою роботою Чеського національного банку та приватними інтересами персоналу. Це означає, що пріоритет надається об'єктивності та незалежності в прийнятті рішень, а забезпечення прозорості та ефективності в обміні інформацією сприяє оперативному та ефективному нагляду за фінансовим сектором.

Цікавою є стратегічна позиція Чеського національного банку, яка базується на перспективній оцінці профілю ризику підпорядкованих фінансово-кредитних установ, враховуючи їхню системну важливість. Ця система ідентифікує значущі ризики, пов'язані з їхньою діяльністю, та кількісно оцінює їх вплив. Також вона фіксує системні ризики, пов'язані з поведінкою учасників фінансового ринку. Чеський національний банк визначає інтенсивність свого нагляду за окремими сферами фінансового ринку та конкретними установами на основі результатів цієї системи. Під час здійснення нагляду оцінюється відповідність законодавчим вимогам у сфері обачності та професійного догляду. Ці дві області контролюються взаємопослідовно, відображаючи зв'язки між

ними. Інспектори Національного банку Чехії регулярно взаємодіють з вищим керівництвом фінансово-кредитних установ і постійно спілкуються з середнім рівнем управління. Метою таких контактів і спілкування є отримання детальних знань щодо стратегії підпорядкованої установи та загального уявлення про її управління та взаємодії з іншими членами бізнес-групи, до якої вона належить.

Цікавою є концепція довгострокової стратегії розвитку фінансового ринку Узбекистану, яка була впроваджена у 2020 році. Основна мета стратегії спрямована на вирішення ключових стратегічних завдань, таких як підвищення ефективності роботи фінансово-кредитних установ, забезпечення стабільності, зменшення участі держави в секторі та підвищення доступності та якості фінансових послуг. Реформування сектору фінансових послуг в Узбекистані передбачає досягнення таких стратегічних цілей:

- збільшення активів банківських установ, які не є під управлінням держави, з 15% до 60% загальних банківських активів;
- зростання зобов'язань банків перед приватним сектором з 28% до 70%;
- привласнення мінімум трьох іноземних стратегічних інвесторів, обладнаних відповідним досвідом, знаннями та репутацією, для підписання статутного капіталу не менше ніж трьох банків з участю держави;
- збільшення частки небанківських фінансових установ у загальному обсязі кредитування до 4%.

Ці амбіційні цілі визначають стратегічний курс для розвитку фінансового сектору Узбекистану, спрямований на покращення його структури та забезпечення більшої ефективності та конкурентоспроможності.

Згідно з цим, ключовою складовою розвитку фінансово-кредитних установ Узбекистану та забезпечення їх економічної безпеки є стратегічне зменшення участі держави у загальних активах та активне підвищення інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів. Ця стратегія спрямована на створення сприятливого середовища для приватного сектору та іноземних інвесторів, що

сприятиме ефективнішому функціонуванню фінансового ринку та підвищенню його конкурентоспроможності.

В Великій Британії контроль за роботою та економічною стабільністю фінансово-кредитних установ здійснюється відповідним органом нагляду - FCA (Financial Conduct Authority). FCA виконує три основні оперативні цілі: підвищення цілісності фінансової системи, сприяння конкуренції та захист клієнтів фінансово-кредитних установ.

Для забезпечення цілісності фінансового ринку FCA реалізує наступні заходи:

- розробляє регуляції, зокрема кодекс ринкової поведінки, що встановлює вимоги до ділової поведінки фінансово-кредитних установ;
- описує моделі поведінки фінансово-кредитних установ, включаючи вимоги до співробітників, які належать або не належать до зловживань посадовими обов'язками;
- здійснює регулювання для усунення зловживань на ринку, таких як поширення неправдивої інформації або витік інсайдерської інформації.

Ці заходи спрямовані на забезпечення прозорості, чесності та ефективності фінансового сектору, а також на захист інтересів клієнтів та загальної стабільності фінансової системи.

Другий напрямок діяльності FCA – це сприяння розвитку конкуренції. З цією метою FCA вживає наступних заходів:

- зобов'язує фінансово-кредитні установи надавати якісну та достовірну інформацію споживачам для ефективного прийняття рішень;
- забезпечує справедливу конкуренцію та запобігає зловживанням домінуючим становищем на ринку;
- сприяє виходу на ринок нових фінансово-кредитних установ;
- заохочує інновації у роботі фінансово-кредитних установ.

У процесі виконання третьої важливої складової – захисту споживачів – FCA виконує такі завдання:

- забезпечує пріоритетність клієнтів, забезпечуючи належний рівень захисту конфіденційних даних споживачів та ставлячи їхні інтереси вище власних доходів;
- надає постійну інформаційну підтримку клієнтів фінансово-кредитних установ у консультуванні та вирішенні питань.

У Бельгії орган нагляду за фінансовою поведінкою, FSMA (Financial Services and Markets Authority), має основні компетенції, серед яких [14]:

1. Спостереження за фінансовими ринками та контроль за розповсюдженням фінансової інформації фінансово-кредитних установ:
 - перевірка повноти та достовірності розповсюдженої інформації про установу.
2. Дотримання правил ділової поведінки (справедлива конкуренція):
 - гарантування належного відношення до клієнтів та партнерів.
 - обмеження фінансово-кредитними установами надання лише тих послуг, які відповідають профілю ризику клієнта.
3. Відповідність послуг:
 - забезпечення зрозумілості, вигідності та прийняттого рівня ризику для інвесторів у послугах фінансово-кредитних установ.
 - контроль за якістю інформаційного та рекламного матеріалу та дотриманням вимог.
4. Підвищення рівня фінансової грамотності:
 - покращення знань клієнтів у сфері фінансових послуг для зміцнення довіри до фінансово-кредитних установ.
 - створення відповідної служби для регулювання цього питання.

Особливості здійснення контролю за економічною безпекою фінансово-кредитних установ Нідерландів, здійснювані AFM (The Dutch Authority for the Financial Markets), можуть бути актуальними для системи контролю в Україні. AFM [15] зосереджується на наступних аспектах:

1. Справедливе та сумлінне надання послуг:

- нагляд за послугами та етичною діловою поведінкою фінансово-кредитних установ;
- створення умов для повної та комплексної інформації про послуги, щоб клієнти та інвестори могли приймати обґрунтовані рішення.

2. Справедлива та ефективна конкуренція:

- забезпечення своєчасної та достовірної інформації від фінансово-кредитних установ;
- вірний аналіз оприлюднених даних аудиторами.

3. Стабільність системи:

- створення прозорої системи взаємовідносин у діяльності фінансово-кредитних установ.

Вказані аспекти вказують на важливість прозорості, етичної поведінки, конкуренції та стабільності у фінансовому секторі. Впровадження схожих підходів в Україні може сприяти підвищенню ефективності та економічної безпеки фінансово-кредитних установ.

Для порівняння, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Стратегія передбачає розвиток фінансового сектору за п'ятьма основними напрямками [16]:

1. Зміцнення фінансової стабільності;
2. Сприяння макроекономічному розвитку та зростанню економіки;
3. Розвиток фінансових ринків;
4. Розширення фінансової інклюзії;
5. Вдосконалення управління фінансовим сектором.

Ці напрями вказують на бажання України досягти фінансової стабільності, стимулювати економічний розвиток, розширювати доступ до фінансових послуг та поліпшувати управління фінансовим сектором. Порівняно з підходами інших

країн, такими як Нідерланди, Бельгія, та Велика Британія, можна з'ясувати спільні аспекти та особливості стратегій розвитку фінансових секторів.

Стратегією передбачається реформування усіх сегментів фінансового сектору: на банківському ринку, в секторі небанківських фінансових установ, на ринках капіталу. При успішній реалізації стратегії за 5 років буде створено прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор. Проаналізувавши запроваджену Стратегію розвитку фінансового сектору України, її вимоги до функціонування фінансово-кредитних установ та регулятивний досвід іноземних країн, можна стверджувати про дотичність деяких питань регулювання. Так, для забезпечення економічної стабільності фінансово-кредитних установ в Україні, як і в досліджених країнах, приділяється увага захисту прав споживачів та інвесторів, достовірності та доступності інформації, створення сприятливих умов для виходу на ринок нових фінансово-кредитних установ.

Проте, є ряд заходів та рекомендацій, які були доцільним до впровадження у систему контролю за економічною стабільністю фінансово-кредитних установ в Україні. До них належать:

1. Аналіз ринку фінансових послуг. Для виявлення уже існуючих загроз та можливих проявів у майбутньому. Відповідно до результатів формується індивідуальна система забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитної установи. Це дозволить оперативно впроваджувати заходи та спрямовувати ресурси на конкретні аспекти роботи, без перевищення витрат.
2. Надання пріоритетності не лише фінансовим результатам. Діяльності фінансово-кредитної установи, але й професіоналізму, відповідальності та культурі адміністрації й штатних працівників установи.
3. Комплексний підхід до розроблення внутрішньої програми ринкової поведінки. Фінансово-кредитної установи з урахуванням виявлення та усунення конфлікту інтересів.

4. Заохочення інновацій у роботу фінансово-кредитної установи. Шляхом створення сприятливого середовища для впровадження новаторських підходів та технологій у фінансовому секторі.

Міжнародна компанія Dentons [16] надає ключові елементи, які мають бути запроваджені у структурі діяльності фінансово-кредитних установ для забезпечення їх економічної безпеки. Ці елементи, які є актуальними для впровадження у роботу фінансово-кредитних установ України, включають:

- ✓ важливість послуг – характеризує рівень впливу наданих невдалих послуг на економічну стабільність фінансово-кредитної установи;
- ✓ допуск на вплив – у процесі забезпечення економічної безпеки фінансово-кредитних установ мають бути визначені чіткі показники максимального рівня збоїв для кожного виду операцій. Установа приймає управлінські рішення з метою недосягнення максимального рівня збоїв;
- ✓ тестування сценаріїв – фінансово-кредитні установи повинні періодично проводити тестування сценаріїв, щоб визначити рівень реагування установи на загрози. Це може включати симуляцію різних ситуацій;
- ✓ картографування – фінансово-кредитні установи повинні мати всебічне розуміння та відображення систем та процесів, які забезпечують їх економічну безпеку. Це означає, що у них повинні бути чіткі карті процесів та структури, які допомагають в управлінні ризиками та забезпечують стабільність.

Висновки з аналізу регулятивних аспектів у забезпеченні економічної безпеки фінансово-кредитних установ у різних країнах свідчать про те, що у їх концепціях велика увага приділяється якісним показникам, таким як ефективність та культура спілкування з клієнтами, використання достовірної інформації в рекламних матеріалах, довіра до фінансово-кредитної установи, відкритість доступу до офіційних статистичних даних фінансово-кредитних установ, інноваційне забезпечення. Питання ефективності фінансової діяльності

залишається на першому місці у системі аналізу та контролю за економічною безпекою фінансово-кредитної установи. Паралельно з цим, забезпечується чіткий та комплексний аналіз якісних показників діяльності фінансово-кредитної установи. Це свідчить про важливість врахування не лише кількісних, але й якісних аспектів управління та контролю за фінансовою безпекою.

1.2. Особливості регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ в Європейському Союзі

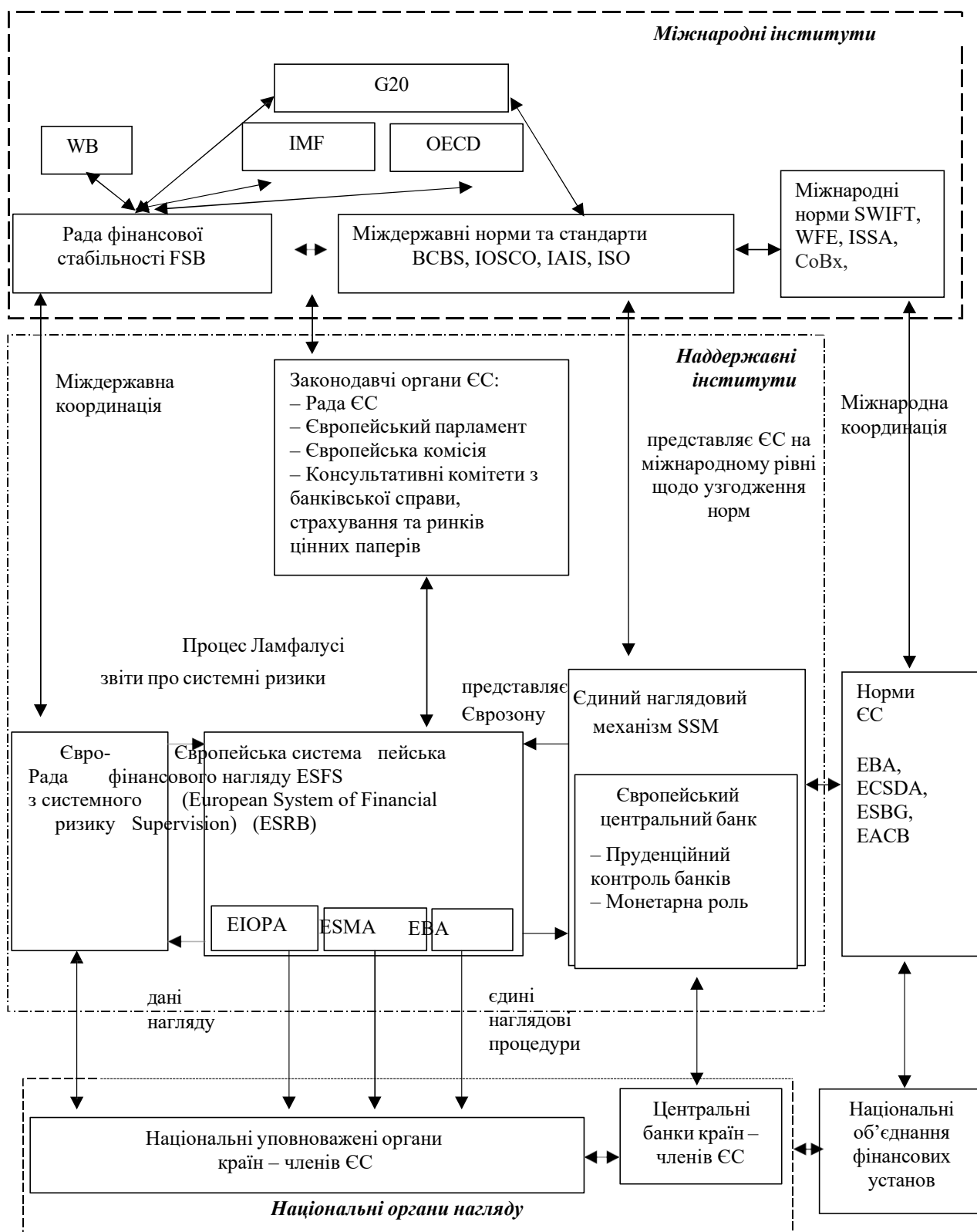
Кожна країна має можливість самостійно визначати оптимальну форму організації регулювання та нагляду за фінансовими установами, враховуючи міжнародний досвід та об'єктивні фактори. У Європейському Союзі (ЄС), де інтеграція фінансового ринку активно прискорюється за допомогою розвитку інформаційних технологій, встановлено Європейську систему фінансового нагляду (ESFS). Ця система включає Європейський орган з питань цінних паперів та ринків (ESMA), Європейський орган з питань страхування та пенсійного забезпечення (EIOPA), Європейський орган з питань банківської діяльності (EBA) та Європейський центральний банк (ECB). Також створено Європейську раду по фінансових ризиках (ESRB), яка відповідає за макропруденційний нагляд за фінансовою системою ЄС. Рішення, прийняті цими уповноваженими органами, мають пріоритет перед рішеннями національних наглядових органів.

Європейський банківський союз складається з трьох основних елементів: Єдиний механізм нагляду (SSM), Єдиний механізм санації та реструктуризації, а також Європейська система гарантування вкладів. Для сформування Європейського банківського союзу великою значущістю було створення Ради з єдиної резолюції, яка відповідає за проведення реструктуризації проблемних банків з мінімальним впливом на економіку та фінанси держави.

Важливим аспектом функціонування системи регулювання та нагляду Європейського банківського союзу є взаємодія з міжнародними інституціями,

такими як Рада фінансової стабільності (FSB), Група 20 (G20), Світовий Банк (WB), Міжнародний Валютний Фонд (IMF), Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), а також з міжнародними об'єднаннями уповноважених органів, такими як Базельський Комітет з питань банківського нагляду Банку Міжнародних Розрахунків (BCBS), Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO), Міжнародна асоціація органів страхового нагляду (IAIS). На наднаціональному рівні, уповноважені органи встановлюють зв'язки з європейськими об'єднаннями фінансових установ, такими як Бюро страхування автотранспорту в Європі (CoVx), Європейська банківська асоціація (EBA), Європейська асоціація центральних депозитаріїв цінних паперів (ECSDA), Об'єднання європейських ощадних банків (ESBG), Європейське об'єднання кооперативних банків (EACB). Ці організації спрямовують свою діяльність на удосконалення функціонування фінансових установ та їхньої інфраструктури для забезпечення ефективного міжнародного руху капіталів.

Міжнародну і наддержавну структуру регулювання та нагляду в країнах ЄС, включаючи взаємодію між її елементами та елементами національного рівня, можна графічно зобразити, як показано на рис. 1. Розглянемо приклади реалізації підсистем державного регулювання та нагляду, що існують на національному рівні в країнах ЄС, з метою визначення характерних особливостей делегування повноважень державним наглядовим органам. У цьому контексті розглядаються три типові приклади реалізації різних моделей регуляторно-наглядових систем: інтегрованої моделі "Twin Peak" у Великій Британії, секторальної моделі в Італії та Іспанії, а також консолідованої моделі із централізацією функцій в єдиному наглядовому органі в Німеччині. Для аналізу цих систем встановлено критерії, за якими органи отримують повноваження для виконання різних функцій, таких як допуск фінансових установ до ринків фінансових послуг, мікропруденційний нагляд, захист споживачів та інвесторів, макропруденційний нагляд та забезпечення фінансової стабільності, а також виведення фінансових установ з ринку.

**Рис. 1.1. Структура регулювання і нагляду у країнах ЄС
(міжнародний і наддержавний рівень)**

Джерело: [14].

У Великій Британії для зменшення кількості витоків у фінансовій галузі була впроваджена функціонально-орієнтована модель фінансового регулювання,

відома як "Twin Peaks". Органи нагляду за діяльністю фінансових установ включають Банк Англії, Уповноважений орган нагляду за фінансовою поведінкою фінансових установ (Financial Conduct Authority або FCA) та Уповноважений орган пруденційного регулювання (Prudential Regulation Authority або PRA), який створений як дочірня компанія Банку Англії. Крім того, Банк Англії створив Комітет фінансової політики (Financial Policy Committee або FPC), який відповідає за ідентифікацію нових ризиків, що можуть впливати на всю фінансову систему, та прийняття відповідних заходів. Для вирішення конфліктів між споживачами та фінансовими установами та забезпечення захисту прав споживачів була створена Служба фінансового омбудсмена (Financial Ombudsman Service або FOS). Також була утворена Схема компенсації фінансових послуг (Financial Services Compensation Scheme або FSCS), яка надає компенсацію вкладникам, споживачам страхових послуг та інвесторам у цінні папери.

В Італії система секторального регулювання та нагляду реалізується через значну кількість уповноважених органів, які відповідають за різні сегменти фінансового ринку. Національна комісія щодо компаній та бірж (CONSOB) регулює та наглядає за діяльністю на ринку цінних паперів. Банк Італії (Banca d'Italia) відповідає за нагляд за банками, фінансовими посередниками, емітентами електронних грошей, платіжними системами, небанківськими посередниками та ринками фінансових інструментів. Інститут страхового нагляду (IVASS) та Комісія з нагляду за пенсійними фондами (COVIP) відповідають за нагляд у секторах страхування та пенсійних фондів відповідно.

В Іспанії діє схожа система. Банк Іспанії регулює, ліцензує та наглядає за поведінкою кредитних установ, платіжних систем та емітентів електронних грошей. Національна комісія з цінних паперів відповідає за нагляд за учасниками ринку цінних паперів, а Головне управління щодо страхових та пенсійних фондів наглядає за відповідними фінансовими установами. Реструктуризацією та вирішенням проблем із фінансовими установами займається Національний фонд реструктуризації банків. Однак така складна система може ускладнювати як

діяльність самих фінансових установ, так і процес захисту прав споживачів та інвесторів через необхідність взаємодії та обміну інформацією між уповноваженими органами.

В Німеччині наглядові функції здійснюються через єдиний наглядовий орган – Федеральне управління фінансового нагляду (BaFin). BaFin об'єднує повноваження з питань як пруденційного, так і поточного нагляду за діяльністю учасників фінансового ринку. Орган видавання ліцензій на банківську, страхову діяльність та надання фінансових послуг також належить до BaFin. BaFin володіє виключною компетенцією у прийнятті рішень щодо застосування наглядових заходів. Функції макропруденційного нагляду BaFin реалізує спільно з центральним банком - Німецьким федеральним банком (Deutsche Bundesbank). Розподіл функцій щодо регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ у деяких країнах ЄС визначено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Розподіл функцій нагляду між уповноваженими органами

Функції	Нагляд за діяльністю фінансових установ і мікропруденційний нагляд	Макропруденційний нагляд та забезпечення фінансової стабільності	Захист споживачів фінансових послуг	Вирішення проблем із фінансовими установами
Велика Британія <i>Інтегрована модель</i>	FCA	PRA, Bank of England	FCA, FOS	Bank of England – врегулювання проблем, FSCS – виплата компенсацій
Італія <i>Секторальна модель</i>	Banca d'Italia (банки, фінансові установи); CONSOB (ринок цінних паперів); IVASS (страховики); COVIP (пенсійні фонди)	Banca d'Italia	Banca d'Italia (банки, фінансові установи); CONSOB (ринок цінних паперів); IVASS (страховики); COVIP (пенсійні фонди)	Banca d'Italia (банки, фінансові установи); CONSOB (ринок цінних паперів); IVASS (страховики); COVIP (пенсійні фонди)
Німеччина <i>Консолідована модель</i>	BaFin	BaFin спільно з Deutsche Bundesbank	BaFin	BaFin спільно з Deutsche Bundesbank

Джерело: [14].

У більшості країн ЄС встановлена консолідована модель, яка об'єднує всі наглядові функції в єдиному наглядовому органі, аналогічному BaFin. До цих країн входять Естонія (Finantsinspeksioon), Польща (Komisja Nadzoru Finansowego), Фінляндія (Finanssivalvonta), Швеція (Finansinspektionen). Проте в Литві та Угорщині існує консолідована модель, де всі наглядові функції зосереджені в центральному банку. У Люксембурзі, Комісія з нагляду за фінансовим сектором відповідає за більшість фінансових установ, в той час як Центральний банк Люксембургу здійснює нагляд за платіжними системами, а нагляд за страховиками і перестраховиками покладено на окремий наглядовий орган - Комісаріат зі страхування.

На основі проведеного дослідження можна визначити, що більшість країн ЄС зазнали інтеграційних та консолідаційних змін у своїх регуляторно-наглядових системах. Ці зміни стали обумовленими необхідністю знаходження ефективної інституційної форми, що здатна адекватно реагувати на зміни та новації у діяльності фінансових установ.

Тенденції до консолідації та інтеграції функцій регулювання і нагляду над діяльністю фінансових установ є важливими для України. Це вказує на те, що секторальні підходи, які застосовуються в українській наглядовій практиці, можуть виявитися неефективними через недієвість у умовах стрімкого розвитку ринків фінансових послуг.

Результати порівняння характерних моделей регуляторно-наглядових систем Німеччини, Великої Британії та Італії вказують на деякі важливі висновки:

- секторальна регуляторно-наглядова система Італії реалізована значною кількістю уповноважених органів, і її ефективність залежить від рівня взаємодії та обміну інформацією між цими органами. Дієвість секторальної системи визначається чітким розподілом повноважень між ними, але така складна система може ускладнювати діяльність фінансових установ і процес захисту споживачів та інвесторів;

- порівняння секторальної системи Італії та консолідованої системи Німеччини і інтегрованої системи Великої Британії вказує на те, що секторальна система Італії має більше елементів (органів), ніж консолідована система Німеччини та інтегрована система Великої Британії. Це може свідчити про більшу нестійкість секторальної моделі під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та затримку формування її дієвості на загрози та виклики у процесі розвитку ринків фінансових послуг;
- відсутність значних принципових відмінностей між консолідованою системою Німеччини і інтегрованою системою Великої Британії не виявило значних принципових відмінностей, оскільки обидві включають у себе центральний банк у реалізації функції макропруденційного нагляду. Важливою різницею є те, що в Німеччині відповідальність за нагляд за діяльністю фінансових установ закріплена за єдиним консолідованим органом, тоді як у Великій Британії ця відповідальність розподілена між декількома органами.

Подальше дослідження може бути спрямоване на розкриття особливостей розподілу повноважень у країнах ЄС між державною і ринковою підсистемою регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ.

1.3. Методика дослідження

Об'єктивна оцінка економічних процесів і явищ можлива лише при правильному застосуванні методів їх дослідження. У широкому розумінні метод дослідження означає шляхи, способи і засоби пізнання дійсності. Метод економічного аналізу ґрунтується на використанні загальнотеоретичних діалектичних способів пізнання, характерних практично для всіх наук. Йому притаманні такі особливості: діалектичний підхід до вивчення явищ і процесів,

використання системи показників, що комплексно характеризують об'єкт і предмет дослідження, з'ясування та вимірювання взаємозв'язків між цими показниками. Практичним додатком до методу є методика – сукупність прийомів вивчення і опрацювання інформації.

Метод науки виступає як засіб пізнання. Він водночас є результатом процесу дослідження та його передумовою. Зберігаючи властивості й закони досліджуваного об'єкта, він несе на собі відбиток доцільної діяльності суб'єкта що пізнає його.

Метод дослідження формується на базі певної методології, яка включає світоглядний підхід, дослідження предмета, структури і місця даної науки у загальній системі знань та власне метод. У процесі пізнання відбувається постійна взаємодія предмета і методу: предмет передбачає певний метод дослідження, а метод формує предмет.

Загальнометодологічні проблеми вивчення сільського господарства групуються навколо питань, які пов'язують між собою всі його галузі:

1. розкриття загального зв'язку між ними;
2. вивчення економічних явищ у сільському господарстві, аналіз досягнутих меж його розвитку;
3. виявлення резервів дальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції;
4. обґрунтування заходів щодо їх реалізації.

Оскільки вчені вивчають різні аспекти економіки сільського господарства, вони у своїх дослідженнях застосовують особливі методи, які стосуються не її предмета в цілому, а лише однієї із сторін (явищ, суті, кількісного боку, структурних зв'язків) або певного прийому дослідження (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, спостереження, порівняння). Методологічне багатство та дійсно наукові прийоми конкретного дослідження характерні для сучасних праць.

Загальному ходу пізнання істини – від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього до практики – в сільському господарстві відповідають:

1. теоретична функція – вивчення теоретичних основ, їх пояснення, узагальнення, поглиблення; з теоретичними функціями пов'язана світоглядна, спрямована на вироблення наукової картини, предмета дослідження;

2. емпірична функція – включає збірну (збір матеріалів, їх аналіз, встановлення фактів, їх реєстрація, нагромадження) і описову (виклад фактів у описовому вигляді);

3. виробничо-проектна – на основі вивчення та поглиблення теорії й результатів аналізу, з урахуванням розвитку науки і техніки розробляються заходи щодо дальшого розвитку досліджуваного предмета.

Для поглибленого вивчення реальної дійсності використовують метод наукової абстракції, тобто уявлення людини про досліджуване явище від випадкового, поодинокого до виділення найбільш сталого, типового. За допомогою цього методу можливі дослідження суті явищ, перехід від сутності одного рівня до сутності вищого рівня, формування категорій, які виражають реальні економічні процеси цієї сутності.

Разом з кількістю виділених елементів системи зростає кількість аналізованих можливих її станів, зв'язків між елементами. Тому спроба аналізувати складні системи, застосовуючи відомі методи дослідження традиційним способом, приречена на невдачу. Основою нового способу здійснення аналізу може бути лише системний підхід. В процесі нашого дослідження принципи вимірювання і аналізу закономірностей формування економічної ефективності сільськогосподарського виробництва розглядаються з позицій системного підходу, тобто в процесі дослідження явища оцінюються в поєднанні з усіма факторами, умовами, обставинами, які зумовлюють їх функціонування. Системний підхід використовується з врахуванням положення про те, що сільськогосподарське виробництво будь-якого підприємства, району чи регіону є складною, відкритою соціально-економічною системою,

складається з функціональних і організаційних підсистем. Перші з них відображають зміст процесу виробництва, а другі – форму їх функціонування. Від рівня розвитку, стабільності і ефективності функціонування агропромислового комплексу, а особливо сільського господарства, залежить стан економіки і продовольча безпека держави, розвиток зовнішнього та внутрішнього ринків, матеріальний рівень життя населення.

Найбільш можливим практичним результатом системного підходу є те, що, як і в загальному випадку, перед тим, як вплинути на систему в цілому, слід зрозуміти її загальну схему, структуру і механізм функціонування, а це дає можливість визначити слабкі місця цієї системи і на основі їх ліквідації та покращення знайти шляхи підвищення ефективності її функціонування. В ряді випадків можна одержати набагато більше інформації про систему в цілому, вивчаючи її окремі елементи, ніж у випадку вивчення всієї системи одразу. Тобто існують дві взаємопов'язані проблеми: як описати і вивчити систему в цілому і як виділити і описати її підсистеми. У вирішенні цих проблем значну допомогу може надати застосування системного аналізу.

Системний підхід до здійснення аналізу передбачає комплексність проведення досліджень. Комплексний аналіз – це сукупність моделей, методів, нормативів і програм, що забезпечують вивчення стану виробництва, використання ресурсів, виявлення резервів підвищення ефективності і можливих перспектив розвитку. Системність – поняття більш ємніше, чим комплексність і тому останню можна розглядати як важливу складову системного аналізу. Методологічна ємність системності і комплексності економічного аналізу знаходить своє вираження в єдності політичного і економічного, економічного і соціального, економічно-соціально-екологічного; в єдності цілого і його частин; в розробці єдиної системи показників; в використанні усіх видів економічної інформації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДОСВІДУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН У СТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ НАГЛЯДУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

2.1. Аналіз ефективних механізмів нагляду та регулювання фінансово-кредитних установ у розвинених країнах

Враховуючи, що Україна має банкоцентричну модель фінансового ринку, де банки є основними фінансовими посередниками, нагляд і регулювання акцентується, насамперед, на банківському секторі. Варто відзначити, що вимоги до банківських установ постійно зростають, як щодо обсягу капіталу, так і щодо ліквідності, рентабельності та інших параметрів. Наразі проводиться коригування основної Інструкції №368, яка регулює діяльність банківських установ. У той же час вимоги до небанківських фінансово-кредитних установ є пом'якшеними як з точки зору капіталу, так і відносно нормативів діяльності. Це призвело до виведення з фінансового сектору приміром половини банківських установ, що складає близько 100 одиниць, при цьому не з'явилося нових. У той же час кількість небанківських фінансово-кредитних установ, таких як фінансові компанії, стрімко зростає. Фінансові компанії, в основному, виконують одну з функцій банків – кредитування та валютообмінні операції. Ця ситуація вимагає аналізу системи регулювання та нагляду в Україні, оцінки її ефективності та розробки пропозицій для поліпшення ситуації.

В умовах ринкової економіки банки володіють великим впливом на економічні процеси в Україні, викликаючи як позитивні, так і негативні наслідки. Це обставини, що підкреслюють важливість регулювання їх діяльності. Держава, через центральний банк, зобов'язана забезпечувати стабільність грошового обігу та національної валюти, що неможливо без регулювання банківської сфери, зокрема, обмеження можливості банків створювати гроші. Банки виступають довірчими установами, і суспільство розглядає державне регулювання та нагляд за їхньою діяльністю як засіб гарантування збереження банківських вкладів.

Враховуючи ключову роль банків в економіці та їхню фінансову вразливість, необхідно вживати заходів щодо регулювання та нагляду за їхньою діяльністю. Банки, як приватні установи, мають за мету отримання максимального прибутку, але водночас вони виконують важливі суспільні функції, що обумовлює необхідність державного регулювання та нагляду. Основні завдання цього процесу включають:

1. Забезпечення стабільності та надійності банківської системи.
2. Захист інтересів вкладників банків.
3. Створення конкурентного середовища у банківському секторі.
4. Забезпечення відкритості політики та діяльності банків.

Наголошується, що регулювання та нагляд не виключають саморегуляцію банківського сектору через ринкові механізми. В Україні, в умовах трансформації економіки, проводиться реформа банківської системи, важливим компонентом якої є впровадження системи пруденційного банківського регулювання та нагляду.

Система банківського регулювання та нагляду в розвинутих країнах відрізняється різноманітністю установ та органів, які мають відповідальність здійснювати цю діяльність.

В більшості ринкових економік законодавчі та нормативні акти, які регламентують діяльність центрального банку, передбачають йому функцію регулювання. Однак, щодо наглядової функції, вона може виконуватися, окрім центрального банку, також спеціальними установами, створеними за підтримкою міністерства фінансів, або незалежними установами, що підзвітні перед парламентом. Ключовим аспектом є забезпечення регулятивно-наглядовим органам всіх необхідних повноважень для ефективного виконання їхніх завдань і визначення цих повноважень на законодавчому рівні.

В Україні згідно з "Про банки й банківську діяльність" функції банківського регулювання та нагляду покладено на Національний банк України. У межах регулятивної функції різні департаменти центрального апарату Національного банку виконують відповідальні завдання. Для нагляду за

діяльністю банків створено службу нагляду у центральному апараті Національного банку, яка включає Комісію з питань нагляду і регулювання діяльності банків, департаменти та управління, зокрема:

1. Департамент реєстрації та ліцензування банків.
2. Департамент безвиїзного нагляду.
3. Департамент інспектування банків.
4. Департамент з питань роботи з проблемними банками.
5. Управління координації з питань банківського нагляду.

Регіональні управління Національного банку також мають відповідні підрозділи для здійснення нагляду на регіональному рівні.

Національний банк України, опираючись на світовий банківський досвід й законодавчу базу, зокрема рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, визначає декілька основних напрямків регулювання діяльності банків:

- ✓ порядок реєстрації банків;
- ✓ порядок надання ліцензій на здійснення банківської діяльності банкам;
- ✓ правила, які регламентують діяльність банків через інструкції, положення, рекомендації;
- ✓ принципи та стандарти бухгалтерського обліку й звітності у банках;
- ✓ економічні норми, що регламентують діяльність комерційних банків та порядок контролю за їх дотриманням;
- ✓ методи банківського нагляду, форми наглядового реагування, тобто впливу на банки та порядок визначення рейтингової оцінки діяльності банків;
- ✓ порядок страхування банківських ризиків;
- ✓ порядок гарантування (страхування) банківських депозитів;
- ✓ механізм реорганізації та ліквідації банків.

Регулювання діяльності небанківських фінансово-кредитних установ влада здійснює шляхом прямого встановлення правил та контролю за їх функціонуванням. Важливо визначити взаємозв'язок між термінами

"регулювання", "нагляд" і "законодавство", які визначають правила і стандарти, що керують діяльністю цих установ. Так, регулювання може бути визначене як комплекс методів, форм і інструментів, які використовує держава через уповноважені органи для контролю і управління економічними та соціальними процесами, що виникають на ринку небанківських послуг, з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг. Важливо відзначити, що держава використовує різноманітні економічні і адміністративні інструменти. Економічні методи включають фінансування, стимулювання та оподаткування фінансової діяльності небанківських установ. До адміністративних інструментів відносяться ліцензування, встановлення обсягів статутного капіталу, нормативів платоспроможності, ліквідності тощо. Серед цілей адміністративних методів — інформування учасників ринку про зміни в законодавстві щодо конкретних норм і нормативів.

Захист прав інвесторів та споживачів фінансових послуг реалізується за допомогою різноманітних інструментів, спрямованих на унеможливлення порушень національного законодавства основними постачальниками послуг. Крім того, встановлюється відповідна інфраструктура, яка гарантує рівні можливості доступу всіх суб'єктів до ринку фінансових послуг. Також розробляються тактичні цілі, спрямовані на досягнення стратегічних цілей розвитку ринку небанківських фінансових послуг в Україні. Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що регулювання є механізмом, який забезпечує дотримання фінансовими установами чинного законодавства.

Нагляд за діяльністю небанківських фінансово-кредитних установ можна розглядати як систематичний моніторинг їхньої діяльності. Цей моніторинг може проводитися як на місці, так і за допомогою перевірки ключових показників фінансово-кредитної установи. Важливо зауважити, що нагляд може бути здійснений як безпосередньо на місці, так і через аналіз показників та звітів, які регулярно подаються фінансово-кредитною установою наглядовому органу. Часто перевірки на місці передують аналізу та перевірці діяльності фінансово-кредитних установ на основі представлених ними показників та звітів з

визначеною періодичністю. Зокрема, інспекційні перевірки можуть відбуватися за чітко встановленим графіком або бути ініційованими наглядовими органами у випадку виникнення певних сумнівів чи підозр у зв'язку з діяльністю фінансово-кредитної установи. Нацкомфінпослуг вказує, що у 2017 році серед пріоритетів пруденційного нагляду за діяльністю небанківських фінансово-кредитних установ були контроль за дотриманням вимог щодо розкриття інформації, управління ризиками, резервування та підвищення відповідальності фінансових установ за порушення вказаних вимог [4].

Міжнародне законодавство визначає важливий контекст для здійснення регулювання та нагляду в Україні в галузі фінансових послуг. Україна, як член багатьох міжнародних організацій, враховує міжнародні стандарти та директиви. Деякі з міжнародних директив Європейського Союзу, які впливають на сферу фінансових послуг, включають:

1. Директива «Про посередництво у страхуванні» Європейського Парламенту та Ради 2002/92/ЄС від 9 грудня 2002 року.
2. Директива «Про діяльність установ трудового пенсійного забезпечення та нагляд за ними» Європейського Парламенту та Ради 2003/41/ЄС від 3 червня 2003 року.
3. Директива «Щодо страхування цивільної відповідальності по відношенню до використання автотранспортних засобів та забезпечення виконання зобов'язань щодо страхування такої відповідальності» Європейського парламенту та Ради 2009/103/ЄС від 16 вересня 2009 року.
4. Директива «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання (Платоспроможність II)» Європейського Парламенту та Ради 2009/138/ЄС від 25 листопада 2009 року.
5. Директива (ЄС) «Про реалізацію страхових продуктів» Європейського парламенту та Ради 2016/97 від 20 січня 2016 року.

Ці директиви визначають стандарти та вимоги, які учасники ринку фінансових послуг в Україні повинні враховувати в своїй діяльності.

Національне законодавство представлене законами України, Конституцією, указами та кодексами. Серед основних є наступні: Конституція України; Указ президента України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг»; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України. Серед основних законів України можна виділити наступні: «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про кредитні спілки», «Про фінансовий лізинг», «Про страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Третій рівень законодавчої бази в сфері фінансових послуг представлений розпорядженнями Нацкомфінпослуг та іншими регулюючими органами. Ці документи включають в себе методичні рекомендації, професійні вимоги та положення. Основні органи регулювання та нагляду в Україні включають:

- ❖ Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Цей орган відповідає за регулювання ринків фінансових послуг загалом.
- ❖ Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Ця комісія регулює ринки цінних паперів та похідних цінних паперів.
- ❖ Антимонопольний комітет України та інші державні органи. Ці органи здійснюють контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримують від них інформацію в рамках визначених законом повноважень.
- ❖ Національний банк України. Регулює ринки банківських послуг та діяльність з переказу коштів.

Ці органи визначають стандарти, правила та вимоги для учасників фінансового ринку, сприяючи забезпеченню стабільності та ефективності фінансової системи в Україні.

Наглядний орган повинен бути структурований, враховуючи вимоги, що виникають з цих складових нагляду. На мінімальному рівні слід забезпечити наявність підрозділів, спеціалізованих у вимірюванні та аналізі різних видів ризиків. Крім того, необхідно внести зміни до стандартів корпоративного

управління в наглядовому органі. Зауважимо, що вдосконалення системи пруденційного нагляду за діяльністю фінансових установ передбачає врахування останніх тенденцій розвитку державного регулювання в країнах ЄС у післякризовий період. З цього погляду можна висунути пропозиції щодо впровадження відповідної системи фінансового регулювання, нагляду та контролю в Україні (рис. 2.1).

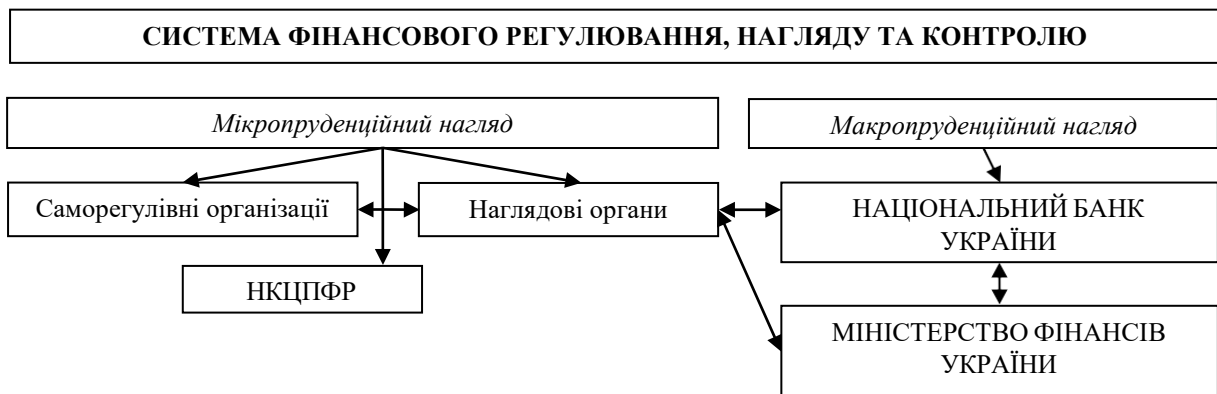

Рис. 2.1. - Система фінансового регулювання, нагляд та контроль

Джерело: [15]

Після аналізу порушень, виявлених пруденційним наглядом у 2021 році, було застосовано 1 177 заходів впливу, що становить 39,2% менше, ніж у попередньому році. Заходів впливу розподілено за різними секторами фінансового ринку:

- до фінансових компаній застосовано 373 заходи, що представляє собою зменшення на 142,0% порівняно з попереднім роком.
- до кредитних спілок застосовано 278 заходів, що є на 55,9% менше порівняно з попереднім роком.
- до страхових компаній застосовано 236 заходів, що представляє собою зменшення на 18,3% порівняно з попереднім роком.
- до ломбардів застосовано 134 заходи, що є на 39,1% менше порівняно з попереднім роком.
- до лізингодавців застосовано 125 заходів, що представляє собою зменшення на 50,2% порівняно з попереднім роком.
- до суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення застосовано 23 заходи, що становить збільшення в 3,8 рази порівняно з попереднім роком.

- до управителів фондів фінансового благополуччя та фондів обов'язкового накопичення застосовано 8 заходів, що є на 66,7% менше порівняно з попереднім роком [4]. Усі рішення, прийняті у звітному періоді, представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Структура прийнятих рішень за складеними актами про правопорушення за результатами пруденційного нагляду

НФКУ	Розпорядження про застосування заходу впливу (усунути порушення)	Постанови про накладення штрафів	Розпорядження про виключення з реєстрів	План відновлення фінансової стабільності
Страхові компанії	62	171	3	0
Кредитні спілки	80	135	63	0
Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення	8	15	0	0
Фінансові компанії	76	238	59	0
Адміністратори фінансових активів для придбання товарів у групах	0	0	0	0
Лізингодавці	0	101	24	0
Ломбарди	17	99	18	0
Управителі ФФБ та ФОН	0	5	3	0
Всього	243	764	170	0

Результатом таких дій є значна волатильність кількості небанківських фінансово-кредитних установ (рис.2.2).

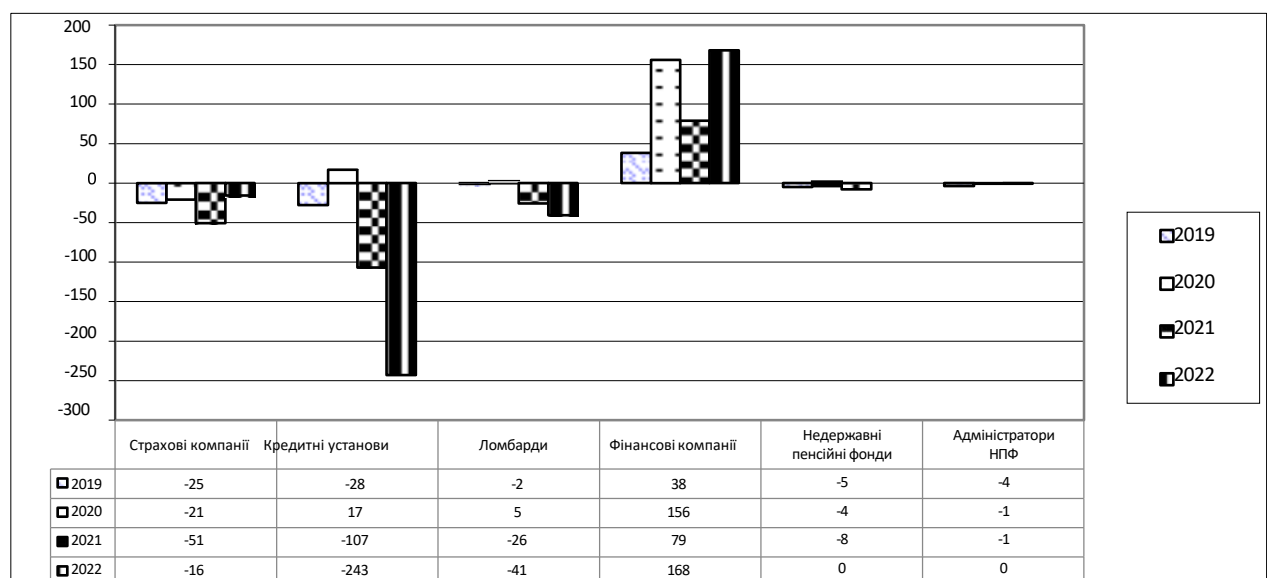

Рис. 2.2. – Зміна кількості небанківських ФКУ в Україні у 2019-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [4]

Після аналізування основних органів державного регулювання та нагляду в Україні, а також національного законодавства, можна зробити висновок, що в країні відбувається відокремлене наглядове регулювання банківських та небанківських фінансово-кредитних установ. Це створює потенційну ситуацію, де одні установи піддаються регулюванню з високими вимогами, порівняно з іншими, що може привести до асиметрії у розвитку фінансових установ.

Така асиметрія може мати вплив на їхні можливості та обов'язки, що, в свою чергу, може призводити до нерівномірності динаміки різних установ у фінансовому секторі. Наприклад, статистика показує постійне зменшення кількості небанківських фінансово-кредитних установ, таких як страхові компанії, що може свідчити про відмінності в їхній стійкості та конкурентоспроможності (рис. 2.3).

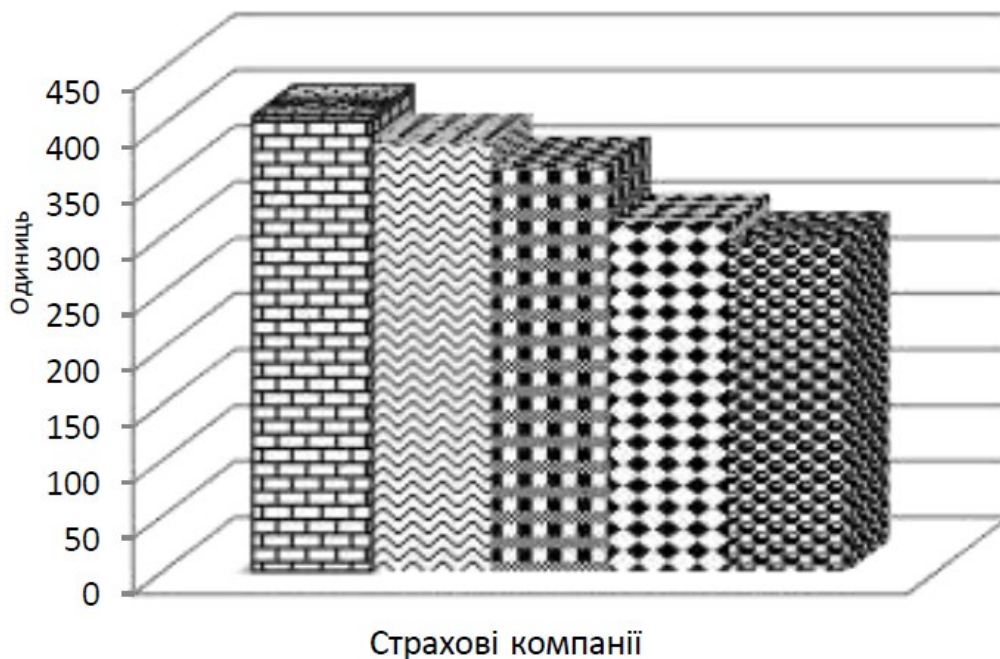

Рис. 2.3. – Динаміка кількості страхових компаній в Україні у 2019-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [4]

На противагу динаміці кількості страхових компаній можна виділити небанківські фінансово-кредитні установи, кількість яких, навпаки, збільшується (рис. 2.4.).

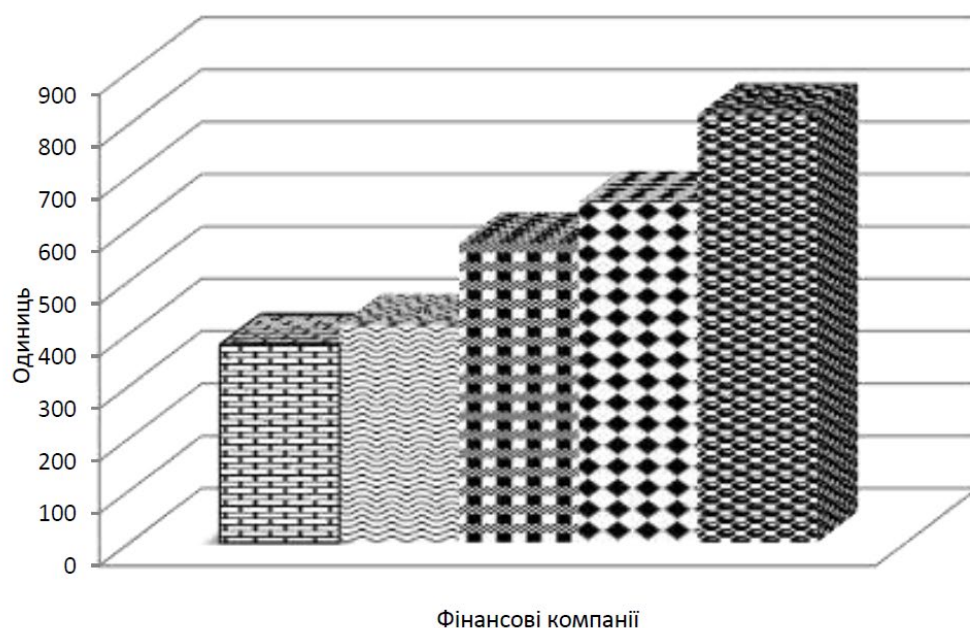

Рис. 2.4.- Динаміка кількості фінансових компаній в Україні у 2019-2022рр.

Джерело: складено автором на основі [4]

Стрімке зростання кількості фінансових компаній можна пояснити збільшенням вимог до банківських установ, зокрема щодо обов'язкового рівня капіталу, ліквідності, платоспроможності, а також вимог до прозорості структури власності та діяльності. Внаслідок високих стандартів регулювання, які включають у себе обов'язкові норми та вимоги щодо фінансової стійкості та прозорості, багато фінансових установ можуть виявити складність у виконанні цих стандартів. Підвищення вимог до банків спричинило стрімку появу фінансових компаній, які почали виконувати функції, що раніше були характерні для банків. Це може включати валютно-обмінні операції, кредитування населення та інші фінансові послуги. Відтак, деякі компанії можуть обирати альтернативний статус фінансової установи, щоб уникнути високих стандартів та вимог, які часто визначаються для банківського сектору.

В 2016 році Національний банк України вніс законопроект щодо регулювання діяльності небанківських фінансово-кредитних установ. Згідно з цим проектом, НБУ передбачало б взяти під свій контроль нагляд і регулювання ринку лізингових, страхових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів, бюро кредитних історій та інших фінансових компаній. У той самий

час Національна комісія, яка відповідає за регулювання ринку фінансових послуг, мала продовжити регулювання фондів фінансування будівництва, недержавних пенсійних фондів та фондів операцій з нерухомістю [7].

Проведений аналіз державного регулювання та нагляду в Україні вимагає розгляду зарубіжного досвіду у сфері регулювання діяльності небанківських фінансово-кредитних установ. Розглянемо ключові органи, що відповідають за це в деяких країнах. У США основними наглядовими органами є [8]:

- 1) Управління контролю за валютою (ОСС).
- 2) Федеральна корпорація страхування депозитів (FDIC).
- 3) Федеральні резервні банки (для банків).
- 4) Рада, яка регулює діяльність банківських холдингів.

У Хорватії до органів, які відповідають за регулювання небанківських фінансово-кредитних установ, входять [9]:

- 1) Комісія з цінних паперів Республіки Хорватія.
- 2) Агентство з нагляду за пенсійними фондами та страховими компаніями.
- 3) Дирекція з нагляду за страховими компаніями.
- 4) Агентство зі страхування депозитів та банківської реабілітації.
- 5) Міністерство фінансів.

Цей досвід свідчить про різноманітність органів, які взяли на себе відповідальність за регулювання та нагляд за фінансовими установами в різних країнах.

Отже, можна зробити висновок, що в різних країнах регулювання та нагляд за небанківськими фінансово-кредитними установами покладається на різноманітні органи з відповідними повноваженнями у сфері регулювання посередників. Значущим аспектом є рівномірність у регулюванні, яка сприяє створенню рівних конкурентних умов для доступу до фінансових ресурсів та захисту прав споживачів фінансових послуг. Недотримання фінансовими установами нормативних вимог може становити пряму загрозу порушенню прав споживачів фінансових послуг. Показником ефективності державного

регулювання та нагляду є стабільність небанківських фінансових установ та поліпшення їх якісних показників. Розробка інструментарію для оцінки якості надання послуг небанківськими фінансово-кредитними установами є перспективою для подальших наукових досліджень.

2.2. Вивчення міжнародних підходів до протидії фінансовим кризам та їх вплив на економічну безпеку

Управління економічною безпекою держави ґрунтується на достовірних показниках, які висвітлюють стан безпеки та визначають наявність і ймовірність виникнення загроз. Кожна країна, враховуючи особливості своєї системи оцінки макроекономічних показників, використовує різні терміни, такі як "стійкість", "надійність", "ризик", "національна сила" та інші, а також різноманітні методики їх розрахунку, показники-індикатори, граничні показники та рейтингові моделі. У сучасних умовах все більше уваги приділяється глобальним економічним індексам, які розраховуються визнаними світовими рейтинговими агентствами. Використання різних показників оцінки економічного стану країни та їх систематизація в єдину систему є важливою передумовою для ефективної оцінки економічної безпеки.

Оцінка економічної безпеки включає в себе ряд цілей, серед яких важливо вирішити наступне:

- ✓ визначення поточного стану економічної безпеки на основі аналізу фінансово-економічних результатів;
- ✓ оцінювання ймовірності виникнення ризиків і загроз для економічної безпеки держави;
- ✓ аналіз масштабів понесених чи потенційних втрат внаслідок дії загроз економічній безпеці;

- ✓ визначення можливого впливу заходів економічної політики щодо розвитку чи протидії загрозам на складові та рівень економічної безпеки [2].

У міжнародній практиці існують різноманітні підходи до термінології та складу показників економічної безпеки. В країнах колишнього СРСР, зокрема в Російській Федерації, Білорусі та Україні, поширене поняття "індикатор економічної безпеки", тоді як у інших країнах використовуються різні назви, такі як "інтегральний показник надійності країни", "індекс комплексної національної сили", "глобальний індекс національної міцності" та інші.

Важливо відзначити, що методологічні аспекти діагностики економічної безпеки також відрізняються в світовій практиці. Наприклад, дослідник Рима Тамошюнене класифікує підходи до оцінки економічної безпеки за різними критеріями.

Таблиця 2.2.

Система підходів до аналізу економічної безпеки

№ з/п	Назва підходу	Основні положення	Основні школи
1	Азійський підхід (макроекономічний)	У широкому розумінні поняття «безпека» включає військову, економічну, енергетичну, екологічну безпеку тощо, які мають важелі для подолання конкретних ризиків для кожного з видів безпек. Таким чином, відбувається перехід від загроз до вразливості та ризиків	<ol style="list-style-type: none"> 1. Російська школа, яка намагалася кількісно оцінити економічну безпеку, використовуючи критичні значення. 2. Підхід, розроблений професором Ліно Бригульо. Його модель представляє економічну безпеку з точки зору національної економічної вразливості та спроможності до опору (протидія кризам і поглинання шоку)
2	Англо-саксонський підхід (індивідуальний)	Зважаючи на зміни на міжнародному ринку та трансформації, що відбулися на внутрішньому ринку, економічна безпека має тенденцію до накопичення нових, важливих питань для самого існування людства. І центральною є модель економічної безпеки особистості, що передбачає стабільні доходи та інші джерела з метою підтримання рівня життя в теперішньому та передбачуваному майбутньому	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підхід Міжнародної організації праці, згідно з яким поділили 90 країн, що піддаються аналізу (85 % населення світу), на чотири категорії (лідери, прагматики, звичайні, виконуючі багато обов'язків). 2. Американська школа, яка обчислює індекс економічної безпеки (ESI) для США. показує, що економічна незахищеність непропорційно впливає на менш захищені верстви населення, але суттєво зросла для всіх американців

Джерело: [14]

Світовими рейтинговими агентствами активно розраховуються різноманітні узагальнюючі індекси, які відображають діяльність країн на світовому рівні. Серед таких індексів особливо популярні наступні:

- *Індекс людського розвитку*: відображає показники освіти, здоров'я та доходів населення.
- *Глобальний індекс миру*: визначає рівень миру в країнах за допомогою різноманітних критеріїв, таких як конфлікти, кримінальність, ступінь військової готовності тощо.
- *Індекс глобалізації*: відображає рівень глобалізації у різних країнах, зокрема у сферах економіки, соціуму та політики.
- *Індекс економічної свободи*: визначає ступінь економічної свободи у країнах на основі таких критеріїв, як ринкова ефективність та захист прав власності.
- *Індекс неуспішності країн*: враховує різні аспекти, такі як політична та економічна нестабільність, конфлікти, епідемії, природні катастрофи тощо.
- *Індекс політичного ризику*: визначає ступінь ризику для бізнесу та інвестицій в залежності від політичної обстановки.
- *Індекс сприйняття корупції*: відображає рівень корупції у владі та громадському секторі.
- *Індекс демократії*: визначає рівень демократії у країнах на основі політичних процесів, громадянських свобод тощо.
- *Глобальний інноваційний індекс*: відображає ступінь інноваційного розвитку у різних країнах.

Вказаний перелік індексів неповний, оскільки міжнародні рейтингові агентства визначають ще багато інших показників, які характеризують результати економічних явищ. Кожен з цих індексів має свої переваги, методичні особливості і специфічний набір індикаторів. Проте, згідно з висновками Качинського А. Б., ці індекси не завжди можуть бути застосовані для оцінки стану національної безпеки. Причини такої обмеженості включають: відсутність урахування закономірностей загроз; необхідність врахування структурних зв'язків; проблема з періодом; недосягнення практичного ефекту.

Отже, важливо враховувати ці обмеження при використанні індексів для оцінки стану національної безпеки [14].

Таблиця 2.3.

Особливості оцінки глобальних економічних індексів

Назва індексу	Основні показники, що включені до розрахунку
1	2
Індекс людського розвитку Human Development Index	Враховує такі показники: 1. Очікувана тривалість життя – оцінює довголіття. 2. Рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання. 3. Рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США
Глобальний індекс миру Global Peace Index	15 ідентифікаторів для кожної із країн з трьох тематичних галузей: рівень соціальної безпеки; ступінь поточних внутрішніх і міжнародних конфліктів; ступінь милітаризації
Індекс глобалізації KOF Index of Globalization	Вимірює економічні, соціальні та політичні аспекти глобалізації. Індекс включає 42 різні змінні. Економічна глобалізація включає в себе торгові потоки та фінансові потоки. Фактично глобалізація торгівлі визначається на основі торгівлі товарами та послугами. Де-юре глобалізація торгівлі містить митні тарифи, податки та торговельні обмеження. Фактична фінансова глобалізація включає іноземні інвестиції в різних категоріях. Де-юре фінансова глобалізація складається з інвестиційних обмежень, відкритості рахунку капіталу та міжнародних інвестиційних угод. Соціальна глобалізація включає в себе особисті контакти, інформаційні потоки і культурну глобалізацію. Де-факто політична глобалізація вимірюється в кількості посольств і міжнародних неурядових організацій, а також участь в миротворчих місіях ООН. Політична глобалізація де-юре включає змінні, що стосуються членства в міжнародних організаціях та міжнародних договорах
Індекс економічної свободи Index of Economic Freedom	Базується на 10 індексах, які оцінюються за шкалою від 0 до 100: свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності, свобода від корупції, свобода трудових стосунків
Індекс недієздатності держав Failed States Index	Оцінка виробляється за такими складниками: демографічний тиск (визначається густотою населення та наявністю протиборчих етнічних груп); рівень еміграції; рівень економічної нерівності; економічне становище; криміналізація держави; роздрібненість у силових структурах й еліті; переміщення біженців усередині країни; зростання реваншистських настроїв; кількість послуг держави; дотримання законів і прав людини; зовнішнє втручання (ризик іноземного втручання в політичні й військові суперечки, а також залежність від зовнішнього фінансування)
Глобальний інноваційний індекс Global Innovation Index	Для оцінки використовують 80 параметрів, які дають повну картину інноваційного розвитку, включаючи огляд політичної ситуації, стану освіти, рівня розвитку інфраструктури та бізнесу
Індекс продовольчої безпеки Global Food Security Index	Включає оцінку продовольчої безпеки за 28 індикаторами, що визначаються за такими групами показників: цінова доступність продовольства; фізична доступність; якість та безпека; природні ресурси та стійкість
Індекс глобальної конкурентоспроможності The Global Competitiveness Index	Всі змінні об'єднані в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність на ринку товарів і послуг, ефективність на ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал
Індекс легкості ведення бізнесу Ease of Doing Business Index	Базується на десяти внутрішніх індикаторах: розпочинання бізнесу; робота з дозволами на будівництво; отримання електропостачання; реєстрація майна; отримання кредиту; захист прав інвесторів; сплата податків; міжнародна торгівля; забезпечення контрактів; закриття підприємства

Джерело: зведено авторами за [5–13]

У контексті розгляду питань економічної безпеки на міжнародному рівні варто відзначити методологію, яку пропонує Комісія ООН з програм розвитку (UNDP) для аналізу економічної безпеки держави. Згідно з цією методикою, рівень національної безпеки визначається за трьома ключовими факторами:

економічним рівнем, рівнем освіти та правами людини. Оцінка економічного рівня проводиться на основі ВВП на душу населення, рівень освіти визначається кількістю років, протягом яких "середньостатистична" людина навчається у даному суспільстві, а права людини характеризуються спеціальним індексом, що розраховується за затвердженою методикою [15].

Індекс комплексної національної сили, спочатку розроблений в Японії, але на даний час використовується в Китаї та Індії, також був модифікований вченими США, Великої Британії, Німеччини та інших країн. Цей зведений показник рівня національної сили враховує три основні групи показників: перша група характеризує здатність країни робити свій внесок у розвиток світового співтовариства, друга оцінює здатність країни до "виживання", а третя враховує можливість здійснювати силовий тиск. Оцінка "комплексної національної сили" включає різноманітні фактори, такі як розмір території, географічні умови, природні та трудові ресурси, демографічні характеристики, рівень економічного розвитку, обороноздатність, соціальні умови, міжнародний вплив та показники культурного розвитку. Основними економічними факторами у цьому контексті є розмір ВВП та позиція країни за його обсягом у світі (табл. 2.4.) [3].

Зазначений перелік індикаторів підтверджує, що економічні показники майже у всіх випадках включені до розрахунків різних груп ресурсів. Така широка присутність економічних показників свідчить про відсутність чіткого відокремлення економічної складової в загальних розглядах комплексної національної сили.

Фірма Business Environment Risk Intelligence SA, заснована в Женеві, регулярно розраховує індекс ділових ризиків (BERI) за своєю методикою три рази на рік. Індекс BERI включає чотири види рейтингів: Індекс політичного ризику (PRI), Індекс операційного ризику (ORI), Коефіцієнт випромінювання та Репатріації (R-фактор), а також Комбінований показник, що представляє собою комбінацію трьох інших. Кожен з цих рейтингів має оцінку поточної ситуації, а також прогноз на один та п'ять років вперед [16].

Таблиця 2.4.

Складові індексу комплексної національної сили

Тип ресурсів	Середня вага	Індикатор
Економічні ресурси	0.2	ВВП, ПКС (паритет купівельної спроможності)
Людський капітал	0.1	А. Працездатне населення у віці 15–65
		В. Середній людський капітал. Кількість років, витрачених на навчання
		С. Загальний людський капітал, $C=A*B$
Природні ресурси	0.1	Роялті та ліцензійні платежі (надходження) за виробництво електрики
		Комерційне використання енергоресурсів
		Посівні площі сільськогосподарських культур
		Витрати свіжої води
Ресурси капіталу	0.1	Валові внутрішні інвестиції
		Ринкова величина капіталу
		Чисті прямі іноземні інвестиції
Технологічні ресурси та ресурси знань	0.2	Кількість персональних комп'ютерів
		Користувачі Інтернету
		Патентні заявки, подані жителями-резидентами
		Науково-технічні журнальні статті
Витрати на НДР		
Урядові ресурси	0.1	Витрати центрального уряду
Військові ресурси	0.1	Військовослужбовці
		Військові витрати
Міжнародні ресурси	0.1	Експорт товарів і послуг
		Імпорт товарів і послуг
		Роялті та ліцензійні платежі, надходження
		Роялті та ліцензійні платежі, сплата

Джерело: зведено авторами за [17]

У Білорусі був розроблений свій кількісний підхід до оцінювання економічної безпеки держави. Відповідно до цієї методики, ключові показники, що характеризують стан економічної безпеки, включають ВВП, номінальну заробітну плату, обсяг експорту, обсяг імпорту, частку зовнішнього державного боргу в ВВП, золотовалютні резерви, чистий прибуток організацій, рівень інфляції, обсяг інвестицій та частку збиткових організацій. Рівень досягнення безпеки для кожного компонента визначається як середньозважена величина на основі ранжування системи обраних показників і відповідних їм вагових коефіцієнтів (які також визначаються методом ранжування) [18].

У кінці 2011 року в Європейському Союзі була впроваджена процедура виявлення макроекономічних дисбалансів (Macroeconomic Imbalance Procedure –

МІР) як інструмент оперативного виявлення загроз економічній безпеці країн-членів ЄС в умовах економічної та фінансової кризи. З метою ефективності був визначений обмежений перелік релевантних, практичних, простих у вимірюванні та доступних індикаторів. Цей перелік регулярно переглядається, враховуючи наявні та прогнозовані тенденції розвитку економіки. Також були встановлені порогові значення для цих індикаторів, які підлягають періодичному коригуванню [19].

Показники МІР враховують зовнішні та внутрішні дисбаланси, конкурентоспроможність та тенденції на ринку праці. Розраховуються вони з використанням даних з різних статистичних областей і дотримуються конкретних систем забезпечення якості, включаючи національні рахунки, статистику платіжного балансу, статистику цін, статистику процедури надмірного дефіциту (ППД) та статистику ринку праці [20].

Всі показники мають бути детально вивчені з урахуванням їх впливу на проблемні макроекономічні дисбаланси. Наприклад, нові обмеження на нагляд за державним боргом будуть враховувати його внесок у макроекономічні дисбаланси, оскільки стійкість державних фінансів вже оцінюється за допомогою показників SGP.

Індикатор еволюції безробіття має аналізуватися разом з іншими перспективними показниками, щоб краще розуміти потенційну серйозність макроекономічних дисбалансів з урахуванням їх ймовірності та здатності економіки адаптуватися [20].

В українському дослідженні А. Б. Качинського подано перелік граничних значень розвитку суспільства, які вважаються катастрофічними в світовій практиці (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

**Граничні значення розвитку суспільства, що вважаються
катастрофічними у світовій практиці**

№ з/п	Назва показника	Гранично-критичне значення	Імовірнісні соціально-політичні наслідки
1	Рівень промислового виробництва	30–40 %	Деіндустріалізація країни
2	Частка імпорتنих продуктів харчування	30 %	Стратегічна залежність країни від імпорту
3	Частка в експорті продукції обробної промисловості	45 %	Колоніально-сировинна структура економіки
4	Частка в експорті високотехнологічної продукції	10–15 %	Технологічне відставання економіки
5	Частка у ВВП державних асигнувань на науку	2 %	Руйнування науково-технічного потенціалу
6	Співвідношення доходів 20 % найбагатших і найбідніших громадян	10:1	Антагонізація соціальної структури
7	Частка населення, яка живе за межею бідності	10 %	Люмпенізація населення
8	Співвідношення мінімальної і середньої заробітної плати	1:3	Декваліфікація і пауперизація робочої сили
9	Рівень безробіття	8–10 %	Зростання соціально-знедоленого населення
10	Умовний коефіцієнт депопуляції	1	Перевищення смертності народжуваності
11	Сумарний коефіцієнт народжуваності	2,14–2,15	Відсутність простої зміни населення
12	Середня тривалість життя населення	75–79	Зниження життєздатності країни
13	Частка осіб старших за 65 років у загальній чисельності населення	7 %	Старіння населення
14	Надходження для екологічної безпеки, % від ВВП	5 % (Німеччина)	Загроза екологічної катастрофи
15	Екологічні втрати, % до ВВП	5 %	Життєбезпека довкілля
16	Природоохоронні витрати	5 %	Деградація екології
17	Кількість злочинів на 100 осіб	5–6	Криміналізація суспільних відносин
18	Рівень споживання алкоголю, л. абс. на людину за рік	8	Фізична деградація населення
19	Кількість суїцидів на 100 тис. осіб	3 (в Росії до 1917 р.)	Фрустрація масової свідомості
20	Рівень розповсюдженості психічної патології на 1 тис. осіб	284 (1992 р.) 360 (2010 р.)	Руйнування особистості
21	Частка громадян, які виступають за кардинальну зміну політичної системи	40 %	Делегітимізація влади
22	Рівень довіри населення до центральних органів влади	25 %	Відторгнення влади народом

Джерело: зведено авторами за [14]

Зазначена таблиця ґрунтується на методі аналогій, де встановлені гранично-критичні значення показників на основі світового історичного досвіду. Показники економічної, соціальної, екологічної та політичної безпеки тісно пов'язані між собою. Виявлення критичного значення одного з показників може мати суттєві соціально-економічні наслідки, які відобразяться у багатьох аспектах життєдіяльності суспільства.

Отже, міжнародні рейтингові агентства використовують різноманітні узагальнюючі індекси для оцінки діяльності країн, що формують світові та регіональні рейтинги. Серед цих індексів найбільш популярними є індекс людського розвитку, глобальний індекс миру, індекс глобалізації, індекс економічної свободи, індекс неуспішності країн, індекс політичного ризику, індекс сприйняття корупції, індекс демократії, глобальний інноваційний індекс та інші. Такий підхід до оцінки економічної безпеки, що базується на агрегованих індексах, має свої обмеження. Кожен з цих індексів має свої переваги та особливості, і їх застосування виключно для оцінки може не враховувати всіх аспектів економічної безпеки. Зокрема, використання показників, що ґрунтуються лише на фінансових даних, може бути доцільним для оцінки фінансової стійкості та кредитоспроможності, але вони можуть недостатньо відображати корені фінансових проблем, таких як структурні дисбаланси чи політична та військова нестабільність. Тісний зв'язок між економічною та національною безпекою має ієрархічну структуру, де економічна безпека виступає як один з ключових компонентів національної безпеки. Проте в умовах складної суспільно-політичної взаємодії сучасного світу можна розглядати економічну та національну безпеку як практично ідентичні поняття. Це обумовлено тим, що економічний контекст наявний у майже всіх аспектах національної безпеки.

2.3. Аналіз заходів, спрямованих на запобігання корупції в фінансовому секторі, на основі міжнародного досвіду

Корупція є стародавнім суспільним злом, яке завдає шкоди будь-якій країні, незалежно від її політичного устрою чи традицій. В Україні боротьба з корупцією є одним із пріоритетів, і країна має певні досягнення в цьому напрямку. Однак, щоб досягти успіху, Україна може скористатися досвідом інших країн, які успішно протидіють корупції. Досвід інших країн у галузі

запобігання та протидії корупції може бути корисним для України з кількох причин. По-перше, він може допомогти Україні розробити ефективні заходи боротьби з корупцією, які відповідають її реаліям. По-друге, він може допомогти Україні впровадити ці заходи в практику. По-третє, він може допомогти Україні співпрацювати з іншими країнами в боротьбі з корупцією. Сьогодні заходи з протидії корупції здійснюються як урядами окремих країн, так і міжнародними, громадськими та неурядовими організаціями. Це сприяє формуванню глобальних антикорупційних домовленостей та спільних практик. Україна може вивчити досвід країн, які успішно впровадили антикорупційні реформи, такі як підвищення прозорості та підзвітності уряду, посилення антикорупційних органів і забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих від корупції. Україна може співпрацювати з іншими країнами, які мають досвід у боротьбі з корупцією в певних сферах, таких як боротьба з корупцією в публічних закупівлях або боротьба з корупцією в бізнесі. Україна має всі шанси успішно подолати корупцію. Однак для цього вона повинна використовувати всі доступні ресурси, включаючи досвід інших країн.

Корупція та шахрайство є серйозними проблемами для України, як для приватного, так і для державного секторів. Вони завдають шкоди економічному розвитку, репутації та відносинам з бізнес-партнерами. За результатами дослідження, проведеного в 2018 році, майже половина українських організацій постраждали від корупції та шахрайства. Корупція та хабарництво є найпоширенішими видами економічних злочинів, які негативно впливають на українські організації. Навіть незважаючи на те, що обізнаність українських організацій щодо корупції та шахрайства зростає, все ще кожен сьомий випадок цих злочинів виявляється випадково.

Результати дослідження показують, що корупція та шахрайство завдають значної шкоди фінансовому стану організацій, а також їх репутації, бренду та відносинам з бізнес-партнерами. Для боротьби з корупцією та шахрайством Україні необхідно впроваджувати комплексні заходи, які включають:

- підвищення прозорості та підзвітності уряду та бізнесу

- посилення антикорупційних органів
- забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих від корупції
- підвищення обізнаності громадськості про корупцію та шахрайство

Україна має всі шанси подолати корупцію та шахрайство. Однак для цього вона повинна запровадити ефективні заходи, які відповідають її реаліям.

Шахрайство та корупція є серйозними проблемами для багатьох організацій, як державних, так і приватних. Вони завдають шкоди фінансовому стану, репутації та відносинам з бізнес-партнерами. Для боротьби з шахрайством та корупцією необхідно впроваджувати комплексні заходи, які включають:

- створення належної корпоративної культури чесності та відкритості.
- запровадження ефективних систем виявлення та попередження шахрайства та корупції.
- забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих від шахрайства та корупції.

Корпоративна культура є важливим фактором у боротьбі з шахрайством та корупцією. Коли в організації панує культура чесності та відкритості, працівники більш схильні дотримуватися законів і правил. Вони також більш схильні повідомляти про випадки шахрайства та корупції.

Однією з проблем, з якою стикаються організації, є виправдання шахрайства. Працівники, які скоюють шахрайські дії, часто вважають, що вони не завдають шкоди нікому, крім організації. Вони також можуть вважати, що їхні дії виправдані певними обставинами. Для боротьби з виправданням шахрайства необхідно створити культуру, в якій такі дії розглядаються як неприйнятні. Це можна зробити шляхом підвищення обізнаності працівників про шахрайство та корупцію, а також шляхом забезпечення прозорості та підзвітності в організації.

Боротьба з корупцією - це складний процес, який передбачає розробку та впровадження комплексу заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, припинення, усунення наслідків та притягнення винних до відповідальності за корупційні правопорушення. Ці заходи повинні базуватися на принципах законності, гласності, невідворотності покарання, відновлення порушених прав

та компенсації збитків, заподіяних корупцією. Боротьба з корупцією є невід'ємною частиною реформи державного управління. Однак, Україна не може просто копіювати антикорупційні методи та заходи, що застосовуються в інших країнах. У цих країнах боротьба з корупцією ведеться за допомогою суворих санкцій, оскільки хабар підштовхує чиновника до порушення чітко визначених стандартів. В Україні ж, навпаки, закони часто ухвалюються таким чином, щоб їх можна було легко обійти.

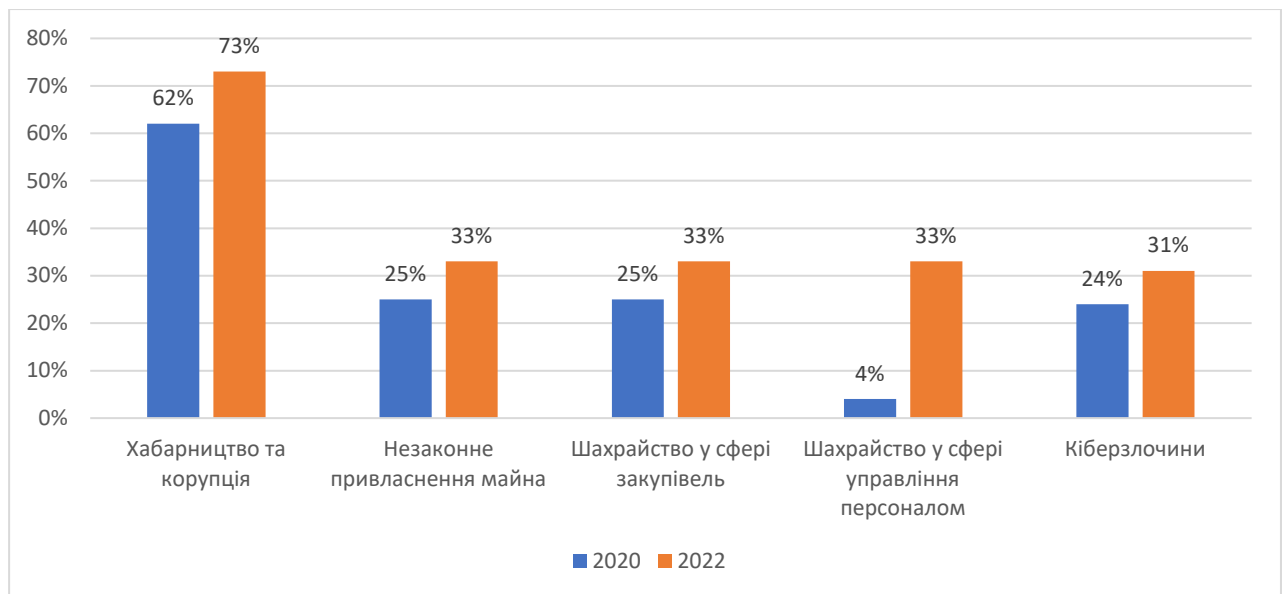

Рис. 2.5. Основні види злочинів та шахрайства в Україні

Джерело: [27]

Китай та Японія є прикладами країн, які успішно борються з корупцією. Вони використовують комплексний підхід, який включає як жорсткі заходи, такі як кримінальне покарання за корупцію, так і профілактичні заходи, такі як обмеження діяльності родичів чиновників у бізнесі. У Китаї, наприклад, Центральний комітет Комуністичної партії забороняє дітям і родичам працівників на керівних посадах займатися бізнесом. Цей захід покликаний обмежити корупцію у вищих ешелонах влади. У Японії одним із найважливіших напрямів боротьби з корупцією є кадрова політика. Законодавство Японії встановлює численні заборони стосовно політиків, державних і муніципальних службовців. Ці заборони спрямовані на те, щоб політично нейтралізувати чиновників щодо приватного бізнесу як у час служби, так і після відходу з посади. Обидві країни також приділяють значну увагу етичній поведінці

політиків і службовців. Наприклад, у Китаї чиновникам гарантована гідна оплата праці, щоб вони не були зацікавлені в отриманні хабарів. Україна може вивчити досвід цих країн для розробки власної моделі боротьби з корупцією.

Корупція є глобальною проблемою, яка має серйозні негативні наслідки для економіки, суспільства та демократії. Світовий досвід запобігання та боротьби з корупцією дозволяє узагальнити найбільш характерні тенденції та механізми, адаптація яких могла б бути корисною для України.

Для України пріоритетними напрямками боротьби з корупцією можуть бути такі:

1. Поширення просвітницької діяльності щодо антикорупційних діянь і їх наслідків. Цей напрямок спрямований на підвищення рівня громадянської свідомості та популяризацію суспільного несприйняття корупції як дуже негативного явища. Просвітницька діяльність може здійснюватися шляхом реалізації різних антикорупційних освітніх програм та проєктів, наприклад, навчальних курсів для державних службовців, громадських заходів, інформаційних кампаній тощо.
2. Підвищення ролі громадських організацій в антикорупційній діяльності. Громадські організації можуть відігравати важливу роль у боротьбі з корупцією, зокрема, шляхом здійснення контролю за діяльністю органів державної влади, надання допомоги постраждалим від корупції та поширення антикорупційної інформації. Для підвищення ролі громадських організацій у антикорупційній діяльності необхідно передбачити їх реальне включення до складу наглядових та дорадчих рад при всіх органах публічної влади та спеціалізованих антикорупційних установах, а також надання можливості громадським організаціям звертатися до суду з позовами щодо захисту прав та свобод, порушених внаслідок корупційних дій.

3. Приділення більшої уваги превентивним та заохочувальним антикорупційним заходам ніж репресивним. Превентивні заходи спрямовані на створення умов, які ускладнюють або унеможливають вчинення корупційних діянь. Вони включають, зокрема, прозорість і підзвітність органів державної влади, підвищення рівня професійності та доброчесності державних службовців, а також підвищення рівня матеріального забезпечення державних службовців. Заохочувальні заходи спрямовані на стимулювання державних службовців до чесного виконання своїх обов'язків. Вони включають, зокрема, встановлення належної системи винагород та пільг для державних службовців, а також заохочення їх до доброчесної поведінки.
4. Ширше залучення інтернет-платформ та вдосконалення інтерактивних сайтів оперативного реагування на скарги громадян про факти корупційних дій. Інтернет-платформи можуть бути ефективним інструментом для боротьби з корупцією, оскільки вони дозволяють громадянам оперативно повідомляти про факти корупційних дій. Для підвищення ефективності такого інструменту необхідно вдосконалити інтерактивні сайти, які повинні бути простими у використанні та забезпечувати конфіденційність заявників. Також необхідно передбачити юридичну відповідальність за неприйняття заходів щодо негайного розгляду таких повідомлень співробітниками відповідних правоохоронних органів.

Боротьба з корупцією є складним і тривалим процесом, який вимагає комплексного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Впровадження в Україні пріоритетних напрямів, зазначених вище, допоможе підвищити ефективність боротьби з корупцією та створити умови для її подолання.

Корупція є глобальною проблемою, яка має серйозні негативні наслідки для економіки, суспільства та демократії. Світовий досвід боротьби з корупцією

дозволяє узагальнити найбільш характерні тенденції та механізми, які можуть бути корисними для України.

Одним із ключових напрямків боротьби з корупцією є розробка та впровадження єдиної державної політики в цій сфері. Така політика повинна включати комплекс державних, політичних, економічних, соціальних та правових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення корупційних правопорушень. Також важливо створити реальні антикорупційні органи, які б не залежали від усіх відомств і які б забезпечували якісний постійний контроль за діяльністю державних органів на всіх рівнях. Ці органи повинні мати достатні ресурси та повноваження для ефективного виконання своїх функцій. Незалежне функціонування судової влади є також важливим фактором боротьби з корупцією. Судова система повинна бути здатною ефективно розслідувати та розслідувати корупційні справи та притягувати винних до відповідальності.

У 2003 році ООН ухвалила Конвенцію проти корупції. Ця конвенція є найбільш всеосяжним міжнародним документом у сфері боротьби з корупцією. Вона визначає корупцію як "будь-яке діяння чи бездіяльність, пов'язана з використанням офіційного становища, наданих повноважень або службових обов'язків для одержання незаконної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи". Конвенція передбачає комплекс заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення корупції.

Боротьба з корупцією є складним і тривалим процесом, який вимагає комплексного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Впровадження в Україні пріоритетних напрямів, зазначених у статті, допоможе підвищити ефективність боротьби з корупцією та створити умови для її подолання.

На основі аналізу світового досвіду та Конвенції ООН проти корупції можна сформулювати такі конкретні рекомендації для України у сфері боротьби з корупцією:

- Розробити та впровадити єдину державну антикорупційну стратегію, яка б включала комплекс державних, політичних, економічних, соціальних та правових заходів.
- Створити реальні антикорупційні органи, які б не залежали від усіх відомств і які б забезпечували якісний постійний контроль за діяльністю державних органів на всіх рівнях.
- Забезпечити незалежне функціонування судової влади за зразком правоохоронних систем Італії, США, Великої Британії чи Франції.
- Впровадити ефективні механізми прозорості та підзвітності державних органів.
- Підвищення рівня доброчесності державних службовців шляхом підвищення рівня їхньої заробітної плати, створення умов для кар'єрного зростання та забезпечення належної системи контролю.
- Поширення просвітницької діяльності щодо корупції та її негативних наслідків.
- Забезпечення доступу до правосуддя для постраждалих від корупції.

Виконання цих рекомендацій допоможе Україні підвищити ефективність боротьби з корупцією та створити умови для її подолання.

Антикорупційне законодавство США є одним із найсуворіших у світі. Воно складається з цілого ряду законів, які регулюють різні аспекти корупції, включаючи лобізм, банківську діяльність, торгівлю цінними паперами та інші. Серед найважливіших антикорупційних законів США можна виділити такі:

- Закон про іноземну корупцію 1977 року (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA) забороняє американським компаніям та їхнім співробітникам надавати хабарі іноземним чиновникам. Цей закон є одним із найсуворіших у світі і передбачає значні штрафи та кримінальну відповідальність.
- Закон про лобістську діяльність 1995 року (Lobbying Disclosure Act) вимагає від лобістів реєструватися у федеральному уряді та

розкривати інформацію про свою діяльність. Цей закон покликаний підвищити прозорість лобістської діяльності та запобігти корупції.

- Закон про банківську діяльність 1970 року (Bank Secrecy Act) забороняє банкам та іншим фінансовим установам здійснювати операції з незаконними доходами. Цей закон покликаний запобігти відмиванню грошей, яке є одним із найпоширеніших видів корупції.

Відсутність імунітетів для посадових осіб у США також є важливим фактором боротьби з корупцією. Це означає, що будь-який чиновник, включаючи Президента, конгресменів і сенаторів, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. В результаті комплексного підходу до боротьби з корупцією США змогли суттєво знизити її рівень у країні. За даними Transparency International, США займають 29 місце в рейтингу Індексу сприйняття корупції за 2023 рік. Це значно краще, ніж у більшості інших країн світу.

Однак, навіть такий суворий антикорупційний режим не є гарантією повного викорінення корупції. Корупція є складним соціальним явищем, яке має глибокі корені в культурі та суспільних відносинах. Тому для успішної боротьби з корупцією необхідно також проводити комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня доброчесності суспільства та створення належних умов для функціонування антикорупційних органів.

У Нідерландах існує трирівнева система боротьби з корупцією. Перший рівень – це саморегулювання, яке здійснюється самими державними організаціями. На цьому рівні корупційні випадки розслідуються внутрішніми службами безпеки державних органів. Як правило, такі служби мають широкі повноваження для проведення розслідувань, а також право притягувати до відповідальності посадових осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Другий рівень - це державне регулювання, яке здійснюється Національним бюро з розслідування корупції (National Bureau for the Investigation of Corruption, NBIC). NBIC є незалежним органом, який розслідує корупційні випадки, які не можуть бути розслідувані внутрішніми службами безпеки державних органів.

Наприклад, НВІС може розслідувати корупційні випадки, які стосуються вищих посадових осіб, або корупційні випадки, які мають транскордонний характер. Третій рівень - це судове регулювання, яке здійснюється судами. Суди можуть розглядати корупційні справи, які були порушені Національним бюро з розслідування корупції, або ж справи, які були порушені самими державними організаціями. Суди мають право виносити вироки, які передбачають кримінальну відповідальність, а також інші види відповідальності, такі як штрафи чи конфіскація майна. Система боротьби з корупцією в Нідерландах є ефективною, оскільки вона передбачає комплексний підхід, який включає в себе саморегулювання, державне регулювання та судове регулювання. Така система дозволяє ефективно розслідувати та притягувати до відповідальності посадових осіб, які вчиняють корупційні правопорушення. За даними Transparency International, Нідерланди займають 9 місце в рейтингу Індексу сприйняття корупції за 2023 рік. Це свідчить про те, що Нідерланди є однією з найменш корумпованих країн світу.

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом (Угода про асоціацію) є важливим кроком у євроінтеграційному процесі України. Угода передбачає широкий спектр заходів, спрямованих на зміцнення відносин між Україною та ЄС, у тому числі в сфері боротьби з корупцією. У статті 27 Угоди про асоціацію сторони домовилися співпрацювати в боротьбі з корупцією у приватному та державному секторах. Для цього вони зобов'язалися:

- запровадити ефективні правові та інституційні рамки для боротьби з корупцією;
- забезпечити прозорість та підзвітність органів державної влади;
- підвищення рівня доброчесності державних службовців;
- сприяти громадському контролю за діяльністю органів державної влади.

Угода про асоціацію також передбачає створення спільного органу з питань боротьби з корупцією. Цей орган буде відповідальним за координацію співпраці між Україною та ЄС у цій сфері. Виконання зобов'язань України в

рамках Угоди про асоціацію у сфері боротьби з корупцією є важливим фактором для подальшого просування України на шляху до євроінтеграції. Україна вже зробила певні кроки у напрямку виконання цих зобов'язань. Зокрема, у 2015 році було прийнято Закон України "Про запобігання корупції". Цей закон є одним із найсуворіших антикорупційних законів у світі. Він передбачає кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення, а також інші види відповідальності, такі як штрафи чи конфіскація майна.

Заходи з протидії корупції здійснюються як урядами окремих країн, так і різними міжнародними, громадськими та неурядовими організаціями. Цей підхід є ефективним, оскільки дозволяє об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін у боротьбі з корупцією. Світове співтовариство вже досягло певних успіхів у боротьбі з корупцією. Зокрема, у 2003 році була прийнята Конвенція ООН проти корупції, яка є найбільш всеосяжним міжнародним документом у цій сфері. Конвенція передбачає комплекс заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення корупції. Багато держав запровадили в практику державної політики широкий спектр заходів із протидії корупції.

В Україні також здійснюються певні заходи з протидії корупції. Однак, для ефективної боротьби з корупцією в Україні необхідно ще багато зробити. Щодо конкретної проблеми чіткого правового визначення корупції та хабарництва, то я також згоден з автором статті, що ця проблема потребує вирішення. Нечітке формулювання понять корупції та хабарництва у законодавстві може призвести до неоднозначного трактування цих понять на практиці та ускладнити боротьбу з цими явищами.

На мою думку, для вирішення цієї проблеми необхідно внести зміни до законодавства, які б чітко визначали поняття корупції та хабарництва. Такі зміни повинні бути зроблені з урахуванням досвіду західноєвропейських країн, які мають у цій сфері значні досягнення.

У законодавстві необхідно чітко визначити поняття корупції та хабарництва. Ці поняття повинні бути сформульовані таким чином, щоб вони не допускали неоднозначного трактування. Необхідно посилити кримінальну

відповідальність за корупційні правопорушення. Цей крок буде сприяти підвищенню ефективності боротьби з корупцією. Необхідно створити незалежний антикорупційний орган, який буде відповідальним за розслідування корупційних справ. Цей орган повинен мати достатні ресурси та повноваження для ефективного виконання своїх функцій. Необхідно забезпечити прозорість та підзвітність органів державної влади. Це можна зробити шляхом розкриття інформації про діяльність органів державної влади та створення умов для громадського контролю. Виконання цих рекомендацій дозволить Україні суттєво підвищити ефективність боротьби з корупцією.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ УСТАНОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИМИ УРЯДАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

3.1. Створення механізмів з метою запобігання фінансовим кризам та корупції

Світова фінансова криза 2008 року стала серйозним викликом для економіки багатьох країн світу, у тому числі України. Уряди цих країн були змушені розробляти та впроваджувати антикризові програми, спрямовані на стабілізацію економіки та захист інтересів громадян і підприємств. Антикризова політика – це комплекс заходів, спрямованих на подолання негативних наслідків кризи. Вона включає в себе фінансову підтримку підприємств і банків, зниження податків і зборів, а також збільшення державних витрат на інвестиції та соціальні програми.

Головною причиною, що викликає стрімке поширення кризових явищ, є сукупність фінансових взаємозв'язків між країнами та фінансовими ринками. Ці взаємозв'язки можуть призвести до швидкого поширення кризи з однієї країни до іншої. Для ефективної боротьби з кризовими явищами необхідно розробити та впровадити антикризову політику, яка буде спрямована на такі цілі:

- ✓ Стабілізація економіки: запобігання колапсу економіки та відновлення економічного зростання.
- ✓ Захист інтересів громадян і підприємств: допомога тим, хто постраждали від кризи.
- ✓ Підготовка до можливих майбутніх криз: розробка механізмів їхнього запобігання та подолання.

Розробка та впровадження ефективної антикризової політики є важливим завданням для будь-якої країни.

Мета антикризового управління – це розробка і впровадження заходів, які допоможуть запобігти кризі або знизити її негативні наслідки. Складність

розробки стратегії і тактики антикризового управління полягає в тому, що з одного боку, стратегічні рішення повинні бути прийняті якомога раніше, щоб мати час на їхнє впровадження. З іншого боку, на ранніх стадіях кризи інформація про її причини і можливі наслідки є неповною і не завжди достовірною [79, с. 110]. Щоб подолати цю складність, необхідно використовувати комплексний підхід до антикризового управління, який включає в себе такі заходи:

- ✓ своєчасне виявлення і аналіз ознак кризи.
- ✓ розробка сценаріїв розвитку кризи.
- ✓ прийняття стратегічних рішень, спрямованих на запобігання кризи.
- ✓ впровадження заходів, спрямованих на подолання кризи.

Антикризове регулювання національної економіки - це комплекс заходів, спрямованих на те, щоб запобігти кризі або знизити її негативні наслідки. Ці заходи здійснюються органами державної влади з метою забезпечення сталого економічного розвитку [3, с. 287].

Антикризове регулювання національної економіки можна розглядати з двох точок зору:

- Як складову державного регулювання економіки. У цьому аспекті антикризове регулювання є одним із методів, форм та засобів впливу держави на соціально-економічну систему з метою реалізації макроекономічних цілей.
- Як функцію державного управління. У цьому аспекті антикризове регулювання є однією з функцій державного управління, яка реалізується через проведення антикризової політики.

Антикризова політика - це комплекс заходів, спрямованих на вирішення проблем економічного розвитку. Ці заходи можуть бути спрямовані на запобігання кризі, її подолання або підготовку до можливих майбутніх криз. Антикризове регулювання національної економіки є важливим завданням для будь-якої держави. Воно допомагає запобігти кризі, знизити її негативні наслідки та забезпечити стале економічне зростання.

Концептуальна схема розробки механізму антикризового регулювання національної економіки передбачає такі етапи:

- аналітичне дослідження світової та національної економік. Цей етап включає в себе дослідження таких аспектів, як стан економіки, тенденції її розвитку, фактори, які можуть призвести до кризи.
- прогнозування кризи. На цьому етапі необхідно визначити можливі сценарії розвитку кризи та її наслідки.
- розробка антикризової стратегії. Антикризова стратегія - це комплекс заходів, спрямованих на запобігання кризи або її подолання.
- імплементація антикризової стратегії. Цей етап включає в себе впровадження антикризових заходів у життя.

Рис. 3.1. Концептуальна схема розробки механізму антикризового регулювання національної економіки

Джерело: [41]

Антикризова стратегія повинна бути інтегрована в стратегію економічного розвитку, тобто антикризові заходи повинні бути спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання після завершення кризи. До завдань антикризового регулювання відносяться: регулювання перед початком кризи; контроль та регулювання в умовах кризи; управління процесами виходу із кризи; стабілізація нестійких ситуацій для забезпечення керованості; зменшення витрат і втрачених можливостей; прийняття рішень вчасно.

Кожна з вказаних функцій відрізняється своїми особливостями, проте у їхній взаємодії вони визначають антикризове регулювання як безперервний процес, що вимагає системного підходу наукового характеру до розробки всіх його етапів. У сферах, які мають велике значення для економічного та соціального життя, держава вживає спеціальні заходи для попередження кризових ситуацій (рис. 3.2).

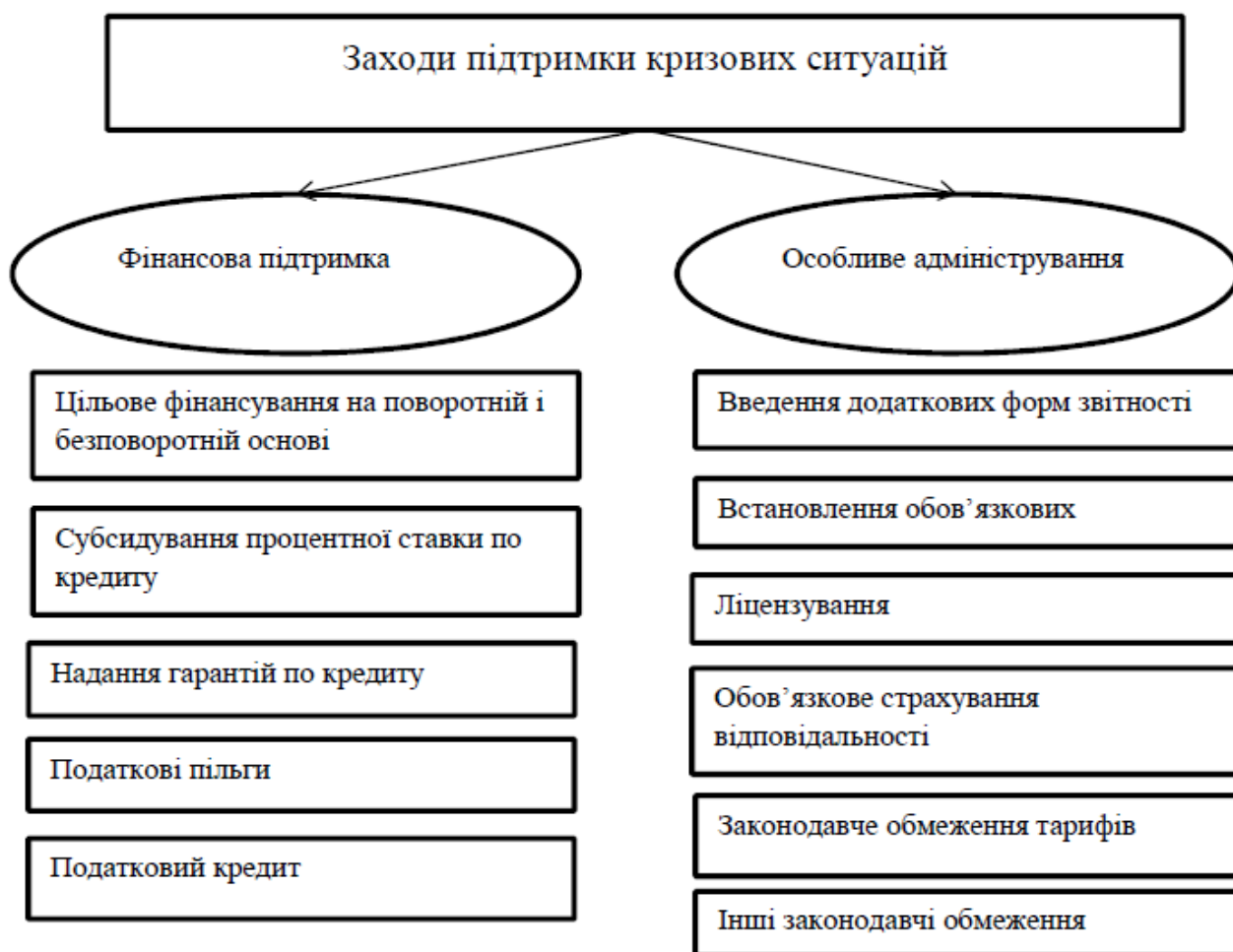

Рис. 3.2. Заходи попередження кризових ситуацій
Джерело: [47]

Механізм антикризового регулювання національної економіки складається з комплексу взаємопов'язаних елементів (рис. 3.3) і формується відповідно до обраної моделі державного регулювання економіки.

Антикризове регулювання національної економіки			
Цілі:		Суб'єкт:	Об'єкт:
<i>Стратегічна:</i> формування антикризового потенціалу задля протистояння зовнішнім і внутрішнім збуренням та стимулювання чинників економічного розвитку, спрямованих на побудову постіндустріально-інформаційної господарської системи	<i>Тактичні:</i> формуються залежно від виду, типу, причин і специфіки протікання кризових явищ	Органи державного управління відповідно до функціонального розподілу обов'язків	Економічна криза та чинники циклічності економічного розвитку (агрегований), заощадження та інвестиції, зайнятість, людський капітал, інфляція, інноваційний потенціал, податки тощо
Методи		Фактори впливу:	Критерій ефективності:
Інструменти:		<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішні (наднаціональні) • Внутрішні 	
<ul style="list-style-type: none"> • Грошово-кредитної політики • Бюджетно-податкової політики • Соціальної політики • Інвестиційної та інноваційної політики • Структурної політики • Прогнозування • Програмування • Планування посткризового відновлення 		Зменшення глибини падіння, тривалості, масштабів та негативних наслідків кризи і посткризової депресії	
Принципи			
<i>Загальні:</i>		<i>Специфічні:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Адекватності та ефективності • Справедливості • Стабільності • Системності державного впливу • Оптимального поєднання адміністративних та економічних важелів • Поступовості та етапності • Дотримання матеріально-фінансової збалансованості • Наукової обгрутованості • Забезпечення єдності стратегічного і тактичного регулювання 		<ul style="list-style-type: none"> • Зорієнтованість на досягнення стратегічних цілей циклічного розвитку • Підпорядкованість стратегічним цілям суспільного розвитку • Прозорість і відкритість прийняття та реалізації антикризових заходів • Своєчасність прийняття антикризових заходів • Узгодженість та координованість з міждержавними антикризовими програмами 	

Рис. 3.3. Механізм антикризового регулювання національної економіки

Джерело: [47]

Основні напрямки державного антикризового регулювання включають:

- удосконалення законодавчої бази про банкрутство підприємств:

- забезпечення ефективного та прозорого механізму управління фінансовою нестабільністю підприємств.
- вдосконалення правил і процедур банкрутства для забезпечення справедливого та ефективного розв'язання фінансових проблем підприємств.
- забезпечення фінансової стійкості неплатоспроможних підприємств.
- надання державної підтримки, залучення інвесторів для підтримки оздоровлення неплатоспроможних підприємств.
- прийняття урядом дій, спрямованих на усунення кризи платежів:
- запобігання та усунення негативних наслідків кризових ситуацій у сфері платежів.
- розробка та впровадження ефективних стратегій вирішення проблем платіжного балансу та фінансових труднощів.
- приватизація і добровільна ліквідація підприємств — боржників:
- зменшення боргового тягаря та ефективне використання ресурсів.
- організація приватизації та стимулювання добровільної ліквідації боржників.
- створення інституту арбітражних і конкурсних управляючих:
- забезпечення ефективного управління кризовими ситуаціями через спеціалізовані управлінські структури.
- встановлення арбітражних і конкурсних управляючих для оптимального вирішення проблем, пов'язаних з фінансовою нестабільністю підприємств.

Формулювання цілей розвитку будь-якого економічного об'єкта базується на критеріях економічної ефективності. У випадку антикризового регулювання, основним критерієм є зменшення глибини падіння, тривалості, масштабів та негативних наслідків кризи і посткризової депресії. Однак конкретні параметри ефективності встановити складно, оскільки глибина падіння ВВП та інших макроекономічних показників, а також набір негативних наслідків визначаються специфікою, типом та видом кризи, а також силою зовнішніх впливів. Цілі

антикризового регулювання національної економіки можна класифікувати як стратегічні та тактичні (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Цілі антикризового регулювання національної економіки

Джерело: [61]

Великобританія та Франція є прикладами двох різних моделей антикризового регулювання економіки. Англійська модель характеризується незначною часткою державного сектора в економіці, сильним ринковим регулятором та ліберальними підходами у соціальній сфері. У зв'язку зі світовою кризою економічна політика Великої Британії зазнала серйозних змін. Роль держави була значно підвищена. Уряд Великої Британії надає допомогу в першу чергу фінансовому сектору, який для економіки є пріоритетним. Серед інших антикризових заходів уряду стало податкове регулювання та стимулювання розвитку промислового сектора. Французька модель, навпаки, характеризується значною часткою державного сектора в економіці, сильним державним регулятором та протекціоністськими підходами у соціальній сфері. Уряд Франції також запровадив ряд антикризових заходів, які включали в себе державні

інвестиції, підтримку малого та середнього бізнесу, а також реформи в соціальній сфері. Обидві країни досягли певних успіхів у подоланні кризи, але їхній досвід показує, що ефективна антикризова політика повинна бути адаптована до конкретних умов країни.

Континентальна модель антикризового регулювання економіки характерна для країн Європи, таких як Франція, Італія, Німеччина, Швеція. Ця модель характеризується активною роллю держави в економіці та соціально орієнтованою ринковою політикою. Уряд Франції, як і інші країни з континентальною моделлю, у відповідь на світову фінансову кризу 2008 року запровадив ряд антикризових заходів, спрямованих на підтримку промисловості.

Основні заходи включали в себе:

- бюджетні трансфери, пільгові кредити, державні банківські гарантії.
- політику стимулювання продажів за допомогою бюджетних субсидій.
- концентрацію фінансової допомоги на пріоритетних галузях економіки (авіабудуванні, автомобільній промисловості).
- погашення боргів, включаючи податкові, найбільш значущих для економіки підприємств.
- введення представників держави до рад директорів великих корпорацій.

Ці заходи дозволили Франції та іншим країнам з континентальною моделлю успішно подолати кризу [18].

Антикризове регулювання економіки в Німеччині базується на двох основних принципах:

- принципі ринкової економіки, який передбачає, що приватна власність, вільна конкуренція та ціноутворення є основою для ефективного використання ресурсів та задоволення потреб населення.
- принципі активного державного регулювання, який передбачає, що держава повинна відігравати важливу роль у регулюванні економіки,

зокрема в боротьбі з кризами, забезпеченні соціальної справедливості та недопущенні монополізації.

Європейський Союз розробив цілеспрямовану антикризову політику, спрямовану на чотири основні завдання:

- ✓ *Реформування фінансової системи.* Європа повинна мати стабільний фінансовий ринок, який забезпечує доступ до іпотечних кредитів, пенсій та інших кредитів. Для цього ЄС запровадив єдині правила фінансового регулювання та нагляду, створив єдиний регулятор банківської діяльності та запровадив механізм спільного запобігання і подолання криз.
- ✓ *Підтримка пріоритетних галузей економіки.* ЄС надає фінансову підтримку підприємствам та домогосподарствам, запроваджує інвестиційні програми та стимулює експорт. Ці заходи спрямовані на стимулювання економічного зростання та створення нових робочих місць.
- ✓ *Збереження прийняттого рівня зайнятості.* ЄС запровадив антикризові пакети підтримки робочих місць та розширив можливості професійної підготовки та перепідготовки. Ці заходи спрямовані на захист соціальних прав громадян ЄС.
- ✓ *Сприяння стабілізації глобальної економіки.* ЄС збільшив фінансову допомогу країнам, які постраждали від кризи, та співпрацює з міжнародними організаціями у сфері фінансової стабільності. Ці заходи спрямовані на запобігання поширенню кризи на інші регіони світу.

У цілому, антикризова політика ЄС виявилася досить ефективною. Вона допомогла ЄС подолати наслідки фінансової кризи 2008-2009 років та відновити економічне зростання.

Японія є країною з давніми традиціями державного втручання в економіку. Головними напрямками її економічної політики є: стабілізація, перерозподіл доходу, надання суспільних товарів, корегування помилок ринку. Одним із

важливих напрямів економічної політики Японії є промислова політика. Її реалізацією займається Міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості. Японія також має ефективний процес приватизації державних неплатоспроможних підприємств. Ці підприємства модернізуються, оптимізуються і поступово починають виходити на прибутковий рівень роботи. Це дозволяє ефективно реалізовувати антикризові заходи. Наприклад, у 2020 році, під час пандемії COVID-19, японський уряд запровадив низку антикризових заходів, включаючи: збільшення державних витрат на соціальні програми, субсидії для підприємств, які постраждали від кризи, стимулювання експорту. Державна підтримка дозволила Японії швидко подолати наслідки пандемії та відновити економічне зростання.

Основні стратегії антикризової політики у Японії включають:

- зниження рефінансування відсоткової ставки центральним банком.
- підтримка реструктуризації іпотечних кредитів.
- викуп акцій фінансових установ державою.
- збільшення державної участі у статутному капіталі фінансових установ.
- зниження податку на прибуток підприємств та виплат на соціальне страхування працівників.
- надання розстрочки податкової заборгованості.
- розвиток торговельного фінансування.

Досвід зарубіжних країн у сфері антикризового регулювання може бути корисним для України, яка опинилася у кризовому становищі. Антикризові заходи, які були успішно запроваджені в інших країнах, можуть бути адаптовані до українських реалій та сприяти подолання кризи. Важливо, щоб антикризові заходи були спрямовані на створення фундаментальних засад економічного зростання та фінансової стабільності. Це означає, що заходи повинні бути спрямовані не лише на вирішення поточних проблем, а й на запобігання виникненню нових криз.

Отже, антикризове регулювання національної економіки представляє собою систематичний процес, який полягає в усвідомленому впливі органів державного управління з метою уникнення, попередження та зменшення негативних наслідків кризових явищ для досягнення сталого економічного розвитку. Розробка механізмів антикризового регулювання повинна враховувати основні цілі, функції та інструменти державного регулювання. В розвинених країнах існує значний досвід у запобіганні та подоланні кризових явищ на різних рівнях. Антикризове державне регулювання приймає різні форми і виявляється через удосконалення законодавства зайнятості, розробку економічної політики та посилення державного втручання в економіку.

3.2. Впровадження ефективних механізмів контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ

Фінанси є важливою складовою економіки будь-якої країни. Вони забезпечують рух грошових потоків, фінансування економічної діяльності та соціальних програм. Фінанси мають стратегічне значення для регулювання реального сектору економіки. Вони дозволяють направляти інвестиції в пріоритетні галузі, підтримувати конкурентоспроможність підприємств, стимулювати економічне зростання. Фінанси також мають важливе значення для розвитку регіонів. Вони дозволяють залучати інвестиції, створювати робочі місця, підвищувати рівень життя населення. Фінанси є основою підтримки підприємницької діяльності. Вони забезпечують доступ до капіталу, кредитування, страхування. Ефективність управління фінансами має важливе значення для забезпечення фінансової безпеки держави. Вона дозволяє контролювати державний бюджет, запобігати фінансовим кризам, гарантувати виконання соціальних зобов'язань перед громадянами. Система управління фінансами є основою забезпечення сталого розвитку країни. Вона дозволяє

ефективно використовувати фінансові ресурси, спрямовувати їх на пріоритетні напрями, сприяти економічному зростанню та соціальному розвитку.

Фінансово-кредитна система є важливою складовою економіки будь-якої країни. Вона забезпечує рух грошових потоків, фінансування економічної діяльності та соціальних програм. На стадії перебудови соціально-економічної структури держави фінансово-кредитна система відіграє особливо важливу роль. Вона є важливою з'єднувальною ланкою між макроекономічними тенденціями і мікроекономічними процесами, що відбуваються в країні. Фінансово-кредитна система забезпечує ефективне функціонування економіки, сприяє її зростанню та розвитку. Банківська система є однією з основних складових фінансово-кредитної системи. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання та розвитку країни. Банки надають кредити підприємствам, домогосподарствам та органам влади, що дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси для розвитку економіки. Банки також здійснюють розрахунки, забезпечують зберігання цінностей, надають інші фінансові послуги. Національний банк України є центральним банком України. Він здійснює банківське регулювання та нагляд в Україні. Банківське регулювання полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду та відповідальність за порушення банківського законодавства. Банківське регулювання є важливим інструментом забезпечення стабільності банківської системи. Воно спрямоване на захист інтересів вкладників, кредиторів та інших учасників фінансового ринку. Банківське регулювання також сприяє ефективному функціонуванню банківської системи, її розвитку та сприянню економічному зростанню.

Стабільність банківської системи є ключовою для економічного зростання та розвитку країни. Нестабільна банківська система може призвести до фінансової кризи, яка завдасть серйозної шкоди економіці.

Проблеми банківської системи України є наслідком багатьох факторів, таких як:

- 1) Політичний і економічний нестабільність в Україні.
- 2) Криза 2008 року.
- 3) Війна на сході України.

Внаслідок цих факторів багато українських банків збанкрутіли, а інші постраждали від девальвації гривні та інших економічних проблем. Це призвело до зниження довіри до банківської системи України. Формування довіри до вітчизняної банківської системи є найголовнішою метою діяльності фінансово-кредитних установ України. Для досягнення цієї мети необхідно вжити таких заходів:

- ✓ Забезпечити стабільність банківської системи. Це можна зробити шляхом посилення банківського регулювання та нагляду, а також шляхом створення сприятливих економічних умов для діяльності банків.
- ✓ Захищати інтереси вкладників. Це можна зробити шляхом підвищення вимог до діяльності банків, а також шляхом створення ефективної системи страхування вкладів.
- ✓ Покращити прозорість діяльності банків. Це можна зробити шляхом впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та шляхом підвищення рівня інформованості населення про діяльність банків.

Базовим принципом внутрішнього фінансового контролю є чітке розмежування внутрішнього аудиту і внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит є частиною внутрішнього контролю, але має свої специфічні завдання і функції. Внутрішній аудит спрямований на забезпечення ефективності та результативності діяльності організації, а внутрішній контроль – на забезпечення дотримання вимог законодавства, внутрішніх нормативних актів та інших регулятивних документів. Чітке розмежування внутрішнього аудиту і внутрішнього контролю дозволяє забезпечити ефективність їхньої діяльності. Внутрішній аудит повинен бути незалежним від внутрішнього контролю, щоб мати можливість об'єктивно оцінювати його ефективність.

Внутрішній контроль за фінансово-господарською діяльністю банків здійснює ревізійна комісія. Ревізійна комісія є незалежним органом, який обирається загальними зборами учасників банку. Членами ревізійної комісії не можуть бути особи, які є працівниками банку. Це забезпечує незалежність ревізійної комісії та дозволяє їй ефективно виконувати свої функції. Ревізійна комісія має право залучати до ревізій та перевірок зовнішніх і внутрішніх аудиторів та експертів. Це дозволяє їй отримати додаткову інформацію та експертну оцінку щодо діяльності банку.

Внутрішній аудит є важливим інструментом забезпечення ефективності та результативності діяльності організації. Одним з завдань внутрішнього аудиту є оцінка ефективності внутрішнього контролю. Внутрішній контроль – це система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання вимог законодавства, внутрішніх нормативних актів та інших регулятивних документів, а також на запобігання, виявлення та усунення порушень. Корупція є одним із найбільших ризиків для будь-якої організації. Вона може призвести до фінансових втрат, порушення законності та інших негативних наслідків. Внутрішній аудит не повинен займатися розслідуванням корупційних діянь. Однак, якщо під час проведення внутрішнього аудиту було виявлено ознаки корупції, керівник підрозділу внутрішнього аудиту повинен письмово проінформувати керівника фінансово-кредитної установи про необхідність вжиття ним відповідних заходів. Це підвищує відповідальність керівника за протидію корупції. Керівник фінансово-кредитної установи повинен негайно вжити заходів для розслідування виявлених ознак корупції та притягнення до відповідальності винних осіб.

Національний банк України стежить за тим, щоб банки працювали в рамках закону та дотримувалися встановлених вимог. Це робиться для того, щоб банківська система була стабільною, а вкладники та кредиторі могли бути впевнені, що їхні кошти в безпеці.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФ) також має право здійснювати регулювання банківської діяльності та перевірки функціонування банків. ФГВФ є установою, яка виконує спеціальні функції гарантування вкладів

фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Усі банки обов'язково стають учасниками ФГВФ у день отримання банківської ліцензії. ФГВФ підзвітний Кабінету Міністрів України та Національному банку України.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб має достатньо коштів для забезпечення стійкості банківської системи України. Однак стрімке зростання кількості неплатоспроможних банків вимагає підвищення гарантованої суми депозитів та змін у механізмі фінансування та використання коштів Фонду. Європейські стандарти гарантування депозитів відповідають цим вимогам. Вони передбачають гарантування вкладів у розмірі 100 000 євро, формування коштів фондів гарантування депозитів за рахунок обов'язкових внесків банків та можливість використання цих коштів для реструктуризації неплатоспроможних банків. Перехід на європейські стандарти гарантування депозитів дозволить відновити довіру до вітчизняної банківської системи та захистити інтереси вкладників.

Європейські стандарти гарантування вкладів передбачають захист усіх вкладників, окрім фінансових установ і органів влади. Українська система гарантування вкладів також захищає вкладників, але лише фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Ще одна важлива відмінність полягає в підході до гарантування вкладів. Європейські стандарти передбачають надання гарантій «на банк», тобто сума гарантованих вкладів визначається для кожного окремого банку. В Україні гарантія надається на кожен окремий вклад, що дає змогу отримувати виплати за кількома депозитами з одного й того самого збанкрутілого банку. Європейські правила також передбачають можливість тимчасового розширення суми гарантування навіть вище встановленого порогу (100 000 євро) для великих депозитів, сформованих після продажу дорогих активів (нерухомості, землі тощо). Європейська директива у перспективі передбачає також зменшення термінів виплат гарантованих сум до 7 робочих днів, тоді як в Україні лише передбачається 20-денний період.

Таблиця 3.1.

Порівняння стандартів стандарту гарантування депозитів

Характеристика	Європейські стандарти	Українські стандарти
Охоплення	Усі вкладники, окрім фінансових установ і органів влади	Фізичні особи та фізичні особи – підприємці
Підхід до гарантування	Гарантія «на банк»	Гарантія на кожен окремий вклад
Розширення суми гарантування	Можливість тимчасового розширення суми гарантування до 100 000 євро для великих депозитів	Немає
Терміни виплат	7 робочих днів	20 днів

Європейські стандарти гарантування вкладів є більш досконаліми, ніж українська система. Вони забезпечують більший захист вкладників, зокрема, шляхом:

- ✓ розширення кола охоплених вкладників
- ✓ надання гарантій «на банк»
- ✓ можливості тимчасового розширення суми гарантування
- ✓ зменшення термінів виплат

Перехід на європейські стандарти гарантування вкладів дозволить підвищити довіру до вітчизняної банківської системи та захистити інтереси вкладників.

Європейські стандарти є більш гнучкими, ніж українські. Вони дозволяють використовувати кошти фондів гарантування не лише для виплати гарантованих сум вкладникам, а й для врегулювання банківських проблем. Це дозволяє запобігти поширенню системних ризиків у банківській системі та підвищити довіру до неї.

Конкретні переваги європейських стандартів:

- можливість використання коштів фондів гарантування для реструктуризації неплатоспроможних банків. Це дозволяє запобігти їхньому ліквідації та зберігає робочі місця у банківській системі.

- можливість використання коштів фондів гарантування для підтримки ліквідності банків, які перебувають у стані фінансової кризи. Це дозволяє запобігти їхньому дефолту та підвищити стабільність банківської системи.

Недоліки українських стандартів:

- неможливість використання коштів фондів гарантування для врегулювання банківських проблем. Це може призвести до поширення системних ризиків у банківській системі.

Перехід на європейські стандарти гарантування вкладів дозволить Україні підвищити ефективність системи гарантування вкладів та захистити інтереси вкладників.

Система гарантування вкладів в Україні потребує вдосконалення в багатьох напрямках. Зокрема, у розширенні гарантій на депозити фізичних осіб, запровадженні підходу гарантування «на банк» або агрегованої гарантії за всіма депозитними вкладками, а також у механізмі наповнення фондів гарантування та їх використання. Поточний рівень гарантування вкладів фізичних осіб в Україні становить 200 тисяч гривень на один вклад. Цей рівень є недостатнім, оскільки не покриває навіть середньомісячної заробітної плати в Україні. Рекомендується збільшити гарантовану суму вкладів на фізичних осіб до 500 тисяч гривень на один вклад. Це дозволить захистити більшість вкладників від втрати коштів у разі банкрутства банку. Поточний підхід до гарантування вкладів в Україні передбачає гарантування вкладів на кожен окремий вклад. Цей підхід має певні недоліки. Наприклад, він може призвести до того, що вкладники з декількома вкладками в одному банку отримають меншу гарантовану суму, ніж вкладники з одним вкладом в іншому банку. Рекомендується запровадити підхід гарантування «на банк» або агреговану гарантію за всіма депозитними вкладками. Цей підхід буде більш справедливим для вкладників та дозволить їм отримати більшу гарантовану суму. Поточний механізм наповнення фондів гарантування в Україні передбачає формування коштів за рахунок обов'язкових внесків банків та коштів державного бюджету. Цей механізм є недостатньо ефективним, оскільки не забезпечує достатнього рівня покриття гарантованих сум.

Рекомендується збільшити частку обов'язкових внесків банків у формуванні коштів фондів гарантування. Це дозволить збільшити розмір фондів гарантування та підвищити їхню надійність. Крім того, слід запровадити механізм використання коштів фондів гарантування для врегулювання банківських проблем. Це дозволить запобігти поширенню системних ризиків у банківській системі та підвищити її стабільність.

3.3. Заходи для забезпечення стабільності фінансового ринку на міжнародному рівні

Фінансові послуги — це сектор, в якому ефективне та якісне регулювання є критичним для добробуту споживачів, для підприємств та економіки загалом. Життєво необхідно забезпечити, щоб споживачі були добре поінформовані про продукти та послуги, які вони купують, а також, аби фінансові установи справедливо ставилися до споживачів.

Останнім часом на фінансовому ринку України фінансові установи і регулятори застосовують термін “ринкова поведінка”. Найчастіше до нього вдаються, коли йдеться про захист прав споживачів, корпоративне управління, етику поведінки тощо. Проте таке узагальнення є не зовсім коректним. Тому в спробуємо з'ясувати, що таке ринкова поведінка та які особливості її регулювання у світі й на фінансовому ринку України.

Для кращого розуміння ролі ринкової поведінки у системі регулювання фінансових ринків розглянемо її складові. В системі регулювання фінансового ринку кожної країни можна виділити три основних напрями:

- 1) Пруденційний нагляд.
- 2) Забезпечення фінансової стабільності.
- 3) Регулювання ринкової поведінки (market conduct) учасників фінансового ринку.

Рис. 3.5. Система регулювання фінансового ринку

Раніше в системі регулювання фінансових ринків основна увага приділялася лише пруденційному (мікропруденційному) нагляду. Він передбачає регулярну оцінку фінансового стану фінансових установ, їх діяльності та управління, а також дотримання вимог щодо капіталу, ліквідності та інших аспектів діяльності.

Глобальна фінансова криза 2007–2008 років показала, що існуюче фінансове регуляторне середовище не було достатньо ефективним для запобігання кризі. Уряди країн світу розпочали реформи з метою усунення недоліків у регулюванні фінансового сектору. Ці реформи спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності фінансових установ, посилення пруденційного нагляду, а також розвиток міжнародної співпраці в галузі фінансового регулювання.

Унаслідок глобальної фінансової кризи 2007–2008 років виникла макропруденційна концепція, яка передбачає, що системні ризики можуть виникати не лише внаслідок дій окремих фінансових установ, а й внаслідок взаємодії цих установ.

Макропруденційна політика спрямована на запобігання системним ризикам шляхом регулювання фінансового сектору в цілому. Ця політика

передбачає використання таких інструментів, як: встановлення вимог до пруденційного регулювання фінансових установ, впровадження заходів з підвищення прозорості та підзвітності фінансових установ, розвиток міжнародної співпраці в галузі фінансового регулювання. Глобальна фінансова криза показала, що виконання окремими установами базових нормативів не є достатньою гарантією того, що системні ризики для фінансового сектору мінімізовано. У результаті, центральні банки країн світу почали створювати окремі підрозділи з фінансової стабільності, спеціалізовані на макропруденційному аналізі й регулюванні. Таким чином, макропруденційна концепція стала ще одним важливим напрямком регулювання фінансових ринків. Вона спрямована на забезпечення фінансової стабільності, яка є важливою умовою для економічного зростання та добробуту суспільства.

Регулювання ринкової поведінки (РП) — це ще один важливий напрямок регулювання фінансових ринків, якому в останні роки приділяється все більше уваги. У світі немає єдиного визначення РП. Різні країни використовують різні терміни для позначення цього напрямку регулювання, такі як: ведення ділового регулювання, регулювання ринкової поведінки, регулювання роздрібною торгівлі. Незважаючи на відсутність єдиного визначення, РП зазвичай розглядається як сукупність правил і норм, які регулюють взаємовідносини між фінансовими установами та споживачами фінансових послуг. Ці правила і норми спрямовані на захист прав споживачів, забезпечення справедливості та прозорості на фінансовому ринку, а також запобігання шахрайству та іншим неправомірним діям.

Проте в основі нагляду за ринковою поведінкою є щонайменше:

- ✓ правила прозорості (транспарентності),
- ✓ цілісність ринку,
- ✓ правила продажу фінансових послуг та вирішення спорів.

Альянс із фінансової інклюзії (AFI) визначає ринкову поведінку постачальників фінансових послуг як сукупність підходів, які вони використовують у взаємодії з клієнтами та громадськістю. Ці підходи включають

розробку фінансових послуг, управління відносинами з клієнтами та використання посередників.

На ринкову поведінку (РП) впливають такі фактори:

- ☑ Інституційні рамки: законодавство, інфраструктура та інституції, які забезпечують прозорість, конкуренцію та справедливість на фінансовому ринку.
- ☑ Фактори пропозиції: культура бізнесу та надання фінансових послуг, найкращі практики та поведінка надавачів фінансових послуг (НФП).
- ☑ Фактори попиту: очікування споживачів, довіра споживачів та їхні фінансові можливості.

Регулятори використовують політику РП для посилення цих факторів і створення стійкішої, справедливішої та надійнішої фінансової екосистеми для споживачів.

Фінансові установи повинні мати систему, яка забезпечує належний захист прав споживачів фінансових послуг. Це включає в себе такі аспекти, як: надання повної та достовірної інформації про фінансові продукти та послуги, управління потенційними конфліктами інтересів, найкраще виконання інструкцій клієнтів, продаж фінансових продуктів, які відповідають профілю ризику клієнтів.

Регулятори фінансового ринку в різних країнах світу мають свої особливості, але в цілому вони виконують такі спільні завдання та функції:

- Захист прав споживачів фінансових послуг.
- Забезпечення прозорості та справедливості на фінансовому ринку.
- Сприяння ефективному функціонуванню фінансового ринку.

Нагляд за фінансовими продуктами є важливим аспектом регулювання ринкової поведінки. Він спрямований на забезпечення того, що фінансові продукти, які пропонуються споживачам, є: зрозумілими та корисними, з прийнятним рівнем ризику для інвесторів, відповідними відповідним законам і правилам.

Отже, в процесі регулювання ринкової поведінки виділяють таких три основних напрями (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Напрями регулювання ринкової поведінки

В Україні пруденційний нагляд за ринком фінансових послуг здійснюють три регулятори:

1. Національний банк України (НБУ) відповідає за нагляд за банками та іншими фінансовими установами, які здійснюють банківську діяльність.
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (НКФП) відповідає за нагляд за страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами, ломбардами та іншими фінансовими установами, які не є банками.
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) відповідає за нагляд за емітентами цінних паперів та іншими учасниками фондового ринку.

В Україні поступово впроваджуються заходи щодо захисту прав споживачів фінансових послуг, але поки що вони стосуються лише окремих видів послуг. У 2016 році було прийнято Закон України “Про споживче кредитування”, який спрямований на захист прав та законних інтересів як споживачів, так і кредиторів у сфері споживчого кредитування. Закон також

передбачає створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, підвищення рівня довіри населення до нього та забезпечення сприятливих умов для розвитку економіки України. Однак є випадки, у яких положення закону не застосовуються. До них відносяться:

- кредитні договори зі строком погашення до одного місяця;
- кредитні договори, розмір кредиту за якими не перевищує однієї мінімальної заробітної плати на день укладення договору;
- договори позики, що не передбачають сплати відсотків чи інших платежів за користування грошовими коштами;
- кредити, що надаються ломбардами у разі передавання предмета застави на збереження ломбарду, за умови, що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави.

Випадки, у яких положення Закону України “Про споживче кредитування” не застосовуються, створюють лазівки для фінансових установ. Це означає, що вони можуть обійти вимоги закону, не порушуючи його безпосередньо. Крім того, цей закон не виконується багатьма фінансовими установами, оскільки в ньому не прописані санкції за його невиконання. Це призводить до того, що споживачі фінансових послуг не можуть захистити свої права та законні інтереси.

Для ефективного регулювання ринкової поведінки необхідно поєднати три фактори:

- 🚦 **Закони та інституції, які забезпечують їх виконання.** Це включає в себе законодавство, яке визначає правила гри на фінансовому ринку, а також інституції, які відповідають за його виконання, такі як регулятори, органи правопорядку та судові системи.
- 🚦 **Культура бізнесу та надання фінансових послуг.** Це включає в себе такі аспекти, як етичні норми, корпоративна соціальна відповідальність та найкращі практики в галузі фінансових послуг.
- 🚦 **Очікування та довіра споживачів.** Якщо споживачі не довіряють фінансовим установам, вони будуть менш схильні користуватися

їхніми послугами. Це може призвести до зниження конкуренції та підвищення цін.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС вимагає від України запровадити ефективне та прозоре регулювання фінансових послуг. Це включає в себе положення про регулювання ринкової поведінки учасників фінансового ринку. Фінансові ринки в усьому світі залежать від довіри населення до фінансових установ. Якщо населення не довіряє фінансовим установам, вони будуть менш схильні користуватися їхніми послугами. Це може призвести до зниження конкуренції та підвищення цін. Запровадження регулювання ринкової поведінки в Україні сприятиме підвищенню довіри до фінансової системи України. Це буде зроблено шляхом забезпечення реалізації належної бізнес-поведінки, покращення корпоративного управління учасників ринку фінансових послуг та підвищення ефективності й надійності надавачів фінансових послуг.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Міжнародний досвід з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ може бути ключовим елементом забезпечення економічної безпеки України. Напрацьований за багато років міжнародний досвід вказує на те, що ефективний контроль за діяльністю фінансово-кредитних установ є важливою передумовою для забезпечення стабільності фінансової системи та економічної безпеки держави. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що український ринок фінансових послуг потребує регулювання та нагляду з боку державних органів. Зокрема, було виокремлено кілька важливих та практичних висновків.

1. Ефективний контроль над фінансовими установами допомагає запобігати виникненню фінансових криз та економічних коливань. Це досягається шляхом встановлення нормативно-правових рамок, що обмежують ризиковані практики та забезпечують достатню фінансову стійкість установ.
2. Контроль за діяльністю фінансово-кредитних установ передбачає механізми захисту інтересів інвесторів та споживачів фінансових послуг. Це включає в себе не лише мінімізацію ризиків вкладників, а й гарантії доступу до інформації та механізмів компенсації в разі порушень.
3. Досвід свідчить про те, що успішні системи контролю нерозривно пов'язані з міжнародною співпрацею. Спільне вирішення проблем та обмін досвідом дозволяють країнам підтримувати стабільність своїх фінансових ринків та економік.
4. Відповідальна поведінка всіх учасників ринку сприяє формуванню серйозної системи захисту фінансово-кредитних установ. Це включає в себе дотримання етичних стандартів, регулярне звітування та активну участь у створенні стійкого та ефективного фінансового середовища.

5. Багато країн використовують комплексні системи регулювання та пруденційного нагляду, щоб контролювати діяльність фінансових установ. Ці системи включають в себе правові рамки, стандарти аудиту, вимоги до капіталу та інші інструменти для забезпечення стійкості фінансового сектору.
6. Країни активно співпрацюють на міжнародному рівні для обміну інформацією та координації дій у сфері фінансового регулювання. Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд та Банк міжнародних розрахунків, відіграють важливу роль у встановленні стандартів та рекомендацій.
7. Ефективні системи контролю повинні бути адаптивними до змін у фінансовому середовищі. Інновації у фінансових технологіях, нові види ризиків та глобалізація вимагають постійного удосконалення нормативно-правового поля та стратегій нагляду.
8. Досвід показує, що успішні системи контролю також фокусуються на захисті інтересів споживачів та інвесторів. Це може включати механізми компенсації, ефективний механізм розгляду скарг та інші заходи.

Контроль за діяльністю фінансово-кредитних установ є важливим елементом фінансової системи країни. Він спрямований на забезпечення стабільності та надійності фінансового сектору, захист прав вкладників та клієнтів, а також запобігання фінансовим злочинам.

Основними завданнями контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ є:

- Забезпечення дотримання фінансово-кредитними установами законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України є одним з основних завдань контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ. Контроль за дотриманням законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України здійснюється за допомогою різних методів, зокрема

перевірок, інспекцій, звітності. Перевірки проводяться для оцінки відповідності діяльності фінансово-кредитної установи вимогам законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України. Вони можуть бути плановими або позаплановими. Інспекції проводяться для перевірки дотримання фінансово-кредитною установою вимог законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України у певній сфері діяльності. Звітність є одним із основних джерел інформації про діяльність фінансово-кредитної установи. Національний банк України встановлює для фінансово-кредитних установ обов'язкові форми звітності та порядок її подання.

- ☑ Захист прав вкладників та клієнтів фінансово-кредитних установ є одним з основних завдань контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ. Це завдання передбачає, що вкладники та клієнти фінансово-кредитних установ мають право на: своєчасне та повне отримання належних їм коштів та послуг; захист своїх інтересів у разі виникнення форс-мажорних обставин; відшкодування збитків, завданих фінансово-кредитною установою.
- ☑ Запобігання фінансовим злочинам є одним з основних завдань контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ. Це завдання передбачає, що фінансово-кредитні установи повинні вжити всіх необхідних заходів для запобігання фінансовим злочинам, зокрема: впровадження системи внутрішнього контролю та управління ризиками; навчання персоналу фінансово-кредитних установ основам протидії фінансовим злочинам; співпраця з правоохоронними органами у розслідуванні фінансових злочинів.

Отже, міжнародний досвід вказує на те, що ефективний контроль над фінансово-кредитними установами не лише зменшує ризики для фінансової системи, але і сприяє сталому економічному розвитку та економічній безпеці держави. Загалом, доведено те, що ефективний контроль за діяльністю

фінансово-кредитних установ є важливою передумовою для забезпечення стабільності фінансової системи та економічної безпеки держави. Необхідно поєднувати пруденційний нагляд, міжнародну співпрацю та орієнтацію на захист інтересів учасників ринку для досягнення оптимальних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зачосова Н.В. Теоретико-методичні засади побудови системи економічної безпеки фінансових установ. Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». 2016. No 1. С. 44–55.
2. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. Економіка і прогнозування. 2006. No 1. С. 7–25.
3. Мельник С.І. Сучасні підходи до моделювання системи економічної безпеки комерційного банку. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.16. С. 357–363.
4. Яременко С.М. Організація комплексної системи економічної безпеки банку. Формування ринкової економіки. 2011. № 25. С. 429–439.
5. Дудченко Н.В., Міхно С.П. Сутність, структура та складові системи економічної безпеки банківських установ. Ефективна економіка. 2013. No 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_39
6. Onyshchenko V.O., Khudolii Y.S., Chervjak A.V. Peculiarities of ensuring economic bank security in terms of financial instability. Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». 2016. Том 1. No 20. С. 4–12.
7. Nelia Volkova, Valeria Volkova, Yuliia Khudolii. Estimating credit risks impact on economic security of a bank. Akademia Zarządzania Politechnika Białostocka. 2017. No 1. P. 108–123.
8. Yehorycheva S., Kolodiziev O., Prasolova S. Actual problems of the capital stability management in the Ukraine's banking system. Banks and Bank Systemsthis link is disabled. 2017. No 12(2). P. 60–67.
9. Птащенко Л.О., Каленіченко Є.С. Забезпечення економічних інтересів фінансових і промислових корпорацій. Ефективна економіка. 2020. No 7.
10. Momot T., Tumietto D., Rodchenko S., Lelyuk N. Value-based security system of the commercial bank. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. No 2(29). P. 44–54.

- 11.Strategy for the Development of the Banking Sector in Uzbekistan until 2025.
URL: <https://www.dentons.com/ru/insights/articles/2020/may/28/strategy-for-the-development-of-the-banking-sector-in-uzbekistan-until-2025>
- 12.Financial Conduct Authority. URL: <https://www.fca.org.uk/about/the-fca>
- 13.Financial Services and Markets Authority. URL: <https://www.fsma.be/en/what-fsma>
- 14.*Tamošiūnienė R., Munteanu C. Current research approaches to economic security // 1st International Conference on Business Management Universitat Politècnica de València, 2015.*
- 15.Черв'як, А. Міжнародний досвід з контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ як основа їх економічної безпеки. Економіка та суспільство, (24). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-53>.
- 16.Давиденко М. Л. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові установи як суб'єкти протидії корупції в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2016. Вип. 21. С. 145-148.
- 17.Лисенок О. В. Нормативно-індексна модель оцінки соціально-економічної ефективності банківської діяльності. Облік і фінанси. 2015. № 4(70). С. 98-104.
- 18.Терещенко Г. М., Мусатова Т. А. Посилення пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами. Наукові праці НДФІ. 2016. Вип. 1. С. 95-106.
- 19.Calvo D., Crisanto J., Hohl S., Gutierrez O. FSI Insights on policy implementation No Financial supervisory architecture: what has changed after the crisis? Financial Stability Institute. Bank for International Settlements 2018. 39 p. URL: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights8.pdf>
- 20.Maes I., Lamfalussy A. Macro-Prudential Approach to Financial Stability. PSL Quarterly Review, Vol. 63, No. 254, 2010. pp. 263-290.
- 21.Melecky M., Podpiera A. Institutional structures of financial sector supervision, their drivers and emerging benchmark model. MPRA Paper. 2012. 36 p. URL: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/37059/>

22. Report of the High-Level Group on financial supervision in the EU. European Commission. 2009. 86 p. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf
23. Schoemaker D., Veron N. «Twin peaks» vision for Europe. Policy Contribution Issue 30. November 2017. URL: <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/11/PC-30-2017-1.pdf>
24. The structure of Financial Supervision Approaches and Challenges in a Global Marketplace. Group of Thirty. Washington, DC. 2008. 252 p. URL: http://group30.org/images/uploads/publications/G30_StructureFinancialSupervision2008.pdf
25. Хоружий С.Г. Особливості регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ в ЄС. *Облік і фінанси: Фінанси та оподаткування*, № 4 (86) '2019. С.106-111.
26. Науменкова С. В. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн. К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2010. 170 с.
27. Науменкова С. В. Ринок фінансових послуг. К. : Знання, 2010. 532 с.
28. Пшик Б. І. Сучасні проблеми розвитку ринків небанківських фінансових послуг в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. 2017. № 9. Режим доступу <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5759>
29. Річні звіти Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html>
30. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : закон України № 2664-III від 12.07.2001. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
31. The regulation of non-bank financial institutions : the United States, the European Union, and other countries (English), retrieved from: <http://qps.ru/nM3Gh>
32. Zdenko Prohaska, Bojana Olgić Draženović Supervision Of Non-Banking Financial Institutions In Croatia, retrieved from: <https://is.gd/5QuAla>

- 33.Єдинак В. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки. Економіка та підприємництво. Держава та регіони. 2009. № 3. С. 51–54.
- 34.Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : монограф. навч. посіб. / С. Давиденко, О. Єгорова, В. П риходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, М. Мачкінова, М. Доброволска та ін. Ужгород : РІК-У, 2017. 388 с.
- 35.Кваша Т. К. Волощук Р. В. Підходи до інтегрального оцінювання стану економічної безпеки як складної системи. Науково-технічна інформація. 2015. №3. С. 31–41.
- 36.Tamošiūnienė R., Munteanub C. Current research approaches to economic security // 1st International Conference on Business Management Universitat Politècnica de València, 2015.
- 37.2020 Index of Economic Freedom : The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/about>
- 38.Failed States Index 2019. URL: <https://fundforpeace.org/2019/04/10/fragile-states-index-2019/>Global Food Security Index. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Index>
- 39.Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія. Київ : НІ СД, 2013. 104 с.
- 40.Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки регіону. *Науковий вісник ЧДІЕУ. Регіональна економіка*. 2011. № 1 (9). С. 53–61.
- 41.Полумієнко С. К., Горда С. Є. Індикативний аналіз процесів національного розвитку. Математичне моделювання в економіці. 2016. № 2. С. 65–97.
- 42.Волощук Р. В. Огляд підходів до інтегрального оцінювання стану економічної безпеки держави. *Індуктивне моделювання складних систем*. 2017. Вип. 9. С. 38–49.
- 43.Маслій О. А. Методичні засади ідентифікації загроз економічній безпеці держави. *Економіка і регіон*. 2017. № 6. С. 28–34.

44. The Macroeconomic Imbalance Procedure (MIP) introduced. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_Macroeconomic_Imbalance_Procedure_%28MIP%29_introduced#The_MIP_indicators Data extracted in October 2019
45. Вашай Ю. В., Жемба А. Й. Міжнародні системи оцінки економічної безпеки держави: комплексні підходи. *Проблеми економіки* № 3 (45), 2020. С.4-10.